

«Baggen veit ikkje korleis vi har sliti»

Åsta Holths bidrag til fellesskap for den nasjonale minoriteten skogfinner

Kristin Tormodsdatter Hylland

NOR4091 – Masteroppgave i nordisk,
Lektorprogrammet

Institutt for lingvistiske og nordiske studier,
Universitetet i Oslo

Høsten 2023

«Baggen veit ikkje korleis vi har sliti»

Åsta Holths bidrag til fellesskap for den nasjonale minoriteten skogfinner

© Kristin Tormodsdatter Hylland

2023

«Baggen veit ikkje korleis vi har sliti»

Kristin Tormodsdatter Hylland

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Grafisk senter, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Denne oppgaven undersøker bidragene Åsta Holth som forfatter og aktivist hadde for å skape fellesskap hos skogfinnene i Norge. Hennes *Finnskog-trilogi*, romanene *Kornet og freden* (1955), *Steinen blømer* (1964) og *Kapellet* (1967), handler om hvordan finnene slo seg ned på Finnskogen i Solør-distriktet, og vi følger slekta til Pål og Kerttu gjennom 16-, 17- og 1800-tallet. Romanene tematiserer økonomiske og sosiale forhold, samt forhold mellom nordmenn og finner, og kvinner og menn. For å belyse Holths bidrag til det som i dag har blitt en oppblomstring av interesse rundt skogfinnekulturen, vil jeg analysere romanene ut ifra Georg Lukács' teorier om den historiske romanen. Det at Holth har valgt den historiske romanen som utgangspunkt, er en viktig del av hvordan skogfinnene har fått et «forestilt fellesskap». Derfor er det naturlig å trekke inn Benedict Andersons arbeid om nasjonalisme og hva som tilrettelegger for fellesskap i nasjoner, og forskjeller mellom majoritets- og minoritetssamfunn. Carl Axel Gottlunds dagbøker er en viktig kilde og bilde på hvordan den finske identiteten var til stede og undertrykket av staten og kirken. For å kontrastere Holths romaner, har jeg også valgt å ha med korte analyser av Knut Hamsuns *Markens grøde* (1917) og Toni Morrisons *A Mercy* (2008). Dette har vært viktig både for å posisjonere Holths romaner som historiske romaner, men også for å reflektere over hvordan forfattere kan gi oss innblikk i fortidige, forestilte fellesskap. Prosjektets mål har vært å synliggjøre Holths posisjon for det skogfinske fellesskapet gjennom disse romanene.

Forord

Denne oppgaven er et resultat av mine kombinerte interesser for minoriteters historie i Norge og kvinnelige forfattere. Jeg ble først introdusert for Åsta Holths forfatterskap av mormoren min, og siden mormor døde i 2020 har jeg tenkt mye på hvor mye litteratur hun leste. Hun har derfor vært en stor inspirasjon til oppgaven. Det var også viktig for meg å vie oppgaven til litteratur som ikke er allment kjent i dag. Å kombinere dette med minoritetshistorie, var derfor midt i blinken for meg. Jeg var så heldig å få masterstipend av Collecting Norden, og fikk reist en tur til Grue Finnskog for å snakke med Birger Nesholen ved Norsk Skogfinsk Museum. Dette var veldig spennende, så takk til Collecting Norden og Norsk Skogfinsk Museum for muligheten.

Oppgaven hadde ikke vært gjennomførbar uten god veiledning og støtte fra min veileder Ståle Dingstad. Han har vært en viktig støttespiller for meg, og gjort at det har vært mulig for meg å skrive oppgaven på måten jeg har ønsket. I tillegg må jeg gi en stor takk til broren min, Knut, og foreldrene mine for veiledning og gjennomlesing. Jeg har trengt struktur utenfra, og jeg er evig takknemlig for hjelpen. Til slutt må jeg også si tusen takk til Ina, min gode venninne fra studiet for moralsk støtte gjennom hele studiet, og også særlig den siste tiden.

Oslo, desember 2023

Kristin Tormodsdatter Hylland

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG	V
FORORD	VII
1 INTRODUKSJON	1
1.1 ÅSTA HOLTH (1904-99).....	2
1.2 FINNEINNVANDRINGEN TIL VÄRMLAND OG SOLØR	3
1.3 UTGREIING AV PROBLEMSTILLING OG TEORETISK TILNÆRMING	3
1.3.1 Utgreiing av problemstilling.....	3
1.3.2 Teoretisk tilnærming	4
1.4 TIDLIGERE FORSKNING	5
1.4.1 Åsfrid Svensen: «Tre fortellinger om erobring av naturen» (1999).....	5
1.4.2 Gudrun Hovde Gvåle: «Historie og fiksjon i Åsta Holths Finnskog-romanar» (1974)	7
1.4.3 Randi Brenden: «Sterke kvinner og svake menn?» (1998).....	8
1.4.4 Randi Brenden: «Etnisitet og elsk» (2009).....	8
1.4.5 Randi Brenden: «Kjærleiksevne og livskraft hos Karen Jocheimsdotter» (2011).....	9
1.4.5 Randi Brenden: «Kvifor les vi Åsta Holth i dag?» (2003).....	10
2 TEORETISK RAMMEVERK	11
2.1 SJANGERBEGREPET	11
2.2 DEN HISTORISKE ROMANEN	12
2.2.1 Anakronismer.....	14
2.2.2 Karakter- og settinganalyse.....	15
2.3 NASJONALE FØLELSER, OPPHAVSHISTORIER OG MYTER	17
3 DISKUSJON OG ANALYSE	18
3.1 KORNEN OG FREDEN (1955).....	18
3.1.1 NASJONALFØLELSE, IDENTITET OG FELLESSKAP.....	18
3.1.2 Karakterer og typer.....	21
3.1.3 Krigen som kontekst.....	25
3.1.4 Skogen som setting.....	26
3.2 STEINEN BLØMER (1963) OG CARL AXEL GOTTLUND.....	26
3.2.1 Carl Axel Gottlund (1796-1875).....	27
3.3 KAPELLET (1967)	30
3.3.1 Kirken og religion	30
3.3.2 Nynorsk som skriftspråk.....	31
4 SKOGFINNELITTERATUREN OG ÅSTA HOLTHS HISTORISK-POLITISKE PROSJEKT	33

4.1 Nasjonsbygging uten nasjonalstat: Republikken Finnskogen.....	34
4.2 Heimstaddiktning, settlerlitteratur og minoritetslitteratur?	35
4.3 A Mercy (2008): forestilte fortidige fellesskap	38
4.5 Markens grøde (1917): romantisering over realisme.....	40
5 KONKLUSJON.....	41
6 LITTERATUR.....	44
7 VEDLEGG.....	49
7.1 VEDLEGG 1	49
7.2 VEDLEGG 2	50

«Siden 1970-årene har det skjedd en skogfinsk kulturreising [...] En viktig bidragsyter har vært Åsta Holth Vestlien fra Svullrya i Grue i Solør, som selv hadde skogfinsk bakgrunn, og som etter andre verdenskrig skrev flere romaner om skogfinske forhold» (Sannhets- og forsoningskommisjonen 2023, 146).

1 Introduksjon

Skogfinnene er en av gruppene som fikk status som nasjonal minoritet da Norge ratifiserte Europarådets rammekonvensjons beskyttelse av nasjonale minoriteter i 1999. Den siste tiden har skogfinner vært en del av en større debatt om fornorskningen som skogfinner, kvener/norskfinner og samer ble utsatt for av statsapparatet i Norge. Overskriften på denne oppgaven, «Baggen veit ikkje korleis vi har sliti», er et sitat fra den første romanen i Åsta Holths *Finnskog-trilogi*, der hovedpersonen Kerttu rett før hun dør beskriver hvordan baggene, altså nordmennene, ikke har noe begrep om hva skogfinnene har blitt utsatt for gjennom deres historie i Norge (Holth 2002, 286). Skogfinnene er en interessant minoritet å undersøke innenfor Holths forfatterskap, fordi hun bruker den historiske romanen til å skildre skogfinnenes innvandring til Norge i trilogien som består av *Kornet og freden* (1955), *Steinen blømer* (1963) og *Kapellet* (1967). Denne oppgaven vil hovedsakelig handle om den første romanen i serien, men jeg kommer også til å se på deler av *Steinen blømer* og *Kapellet*, siden Carl Axel Gottlund, som jeg kommer tilbake til, er skrevet inn som en av karakterene der. Annen litteratur av Holth vil også bli nevnt gjennom oppgaven.

Romanene er skrevet om den historiske perioden fra finnene etablerte seg på Finnskogen på midten av 1600-tallet til og med slutten av 1800-tallet. Trilogien er kollektivromaner og en slektskrønike over Holths egen farsslekt, fra innvandrerer Pål og kona Kerttu i *Kornet og freden* og nedadgående til Holths egen far i *Kapellet*, selv om hun skriver fiksjon om virkelige hendelser og/eller personer. På samme måte skrev hun trilogien *Plate-trilogien*, som blant annet inneholder romanen *Gullsmeden*, om morsslekta. I tillegg til å tegne ned viktige deler av skogfinnenes historie i Norge, har romanene samtidig en tydelig appell til samtiden og framtiden. Holth var ved siden av å være av skogfinneslekt, også kommunist, feminist og målkvinne. Derfor er dette viktige perspektiver og begreper som blir trukket inn underveis i løpet av masteroppgaven.

Da Sannhets- og forsoningskommisjonen i juni 2023 la fram rapporten om fornorskningen samer, kvener/norskfinner og skogfinner ble utsatt for, fikk skogfinnene som nasjonal minoritet oppmerksomhet på nasjonalt nivå, som de tidligere ikke har hatt. De andre gruppene som har status som nasjonale minoriteter, tatere/romanifolk, norske romer og jøder, har vært utsatt for flere av de samme, men også andre svært alvorlige overgrep fra statens side. Selv om skogfinnene har fått anerkjennelse som nasjonal minoritet, og det skal bygges nytt museumsbygg på Grue Finnskog, er ikke gruppen like lett definerbar som verken samer eller kvener/norskfinner. Dette er fordi samene er klassifisert som urfolk, og kvenene har beholdt

språket i motsetning til skogfinnene. Det finnes ikke lenger skogfinner som har lært finsk hjemme, noe Holth heller ikke gjorde. Dagfinn Grønset har skrevet flere bøker om Nitahå-Jussi, som var blant de siste som snakket finsk på Finnskogen, og han døde på slutten av 1960-tallet (Grønset 1974, 84). Nitahå-Jussi blir kalt «Finnskogens siste vandringsmann» og formidlet gamle tradisjoner og finnenes historie i Värmland og Solør. Det som har vært spesielt interessant med å skrive om Holths romaner har vært å gå gjennom de historiske linjene fra den første finneinnvandringen, til hvordan hun skrev om dette i etterkrigstiden, og hvordan problematikken om assimileringen og fornorskningen av skogfinnene har blitt dagsaktuell i år.

1.1 Åsta Holth (1904-99)

Åsta Holth var født på Svullrya på Grue Finnskog, og hun viet store deler av livet sitt til å fortelle om skogfinnenes kultur, og hun kjempet for anerkjennelse og rettigheter for skogfinner i Norge. Sosiologen Aud Korbøl skriver om dette i etterordet til samleutgaven av Finnskog-trilogien i 2002, tre år etter Holths død: «[g]jenreising av skogfinnenes identitet, selvrespekt og verdighet går da som en rød tråd gjennom hennes liv og virke, [...]» (Korbøl 2002, 758). Holth skrev i en rekke sjangre; blant annet flere romaner, lyrikk og prosa, og hun var også politisk aktiv. Klassekamp og kvinnekamp er også tematikk som Holth stadig vender tilbake til. I selvbiografien *Piga* skriver Holth om hvordan hun kjøpte huset hun levde i til sin død i 1999. Huset hadde navnet Klondyke, og det var her Holth ble født i 1904. Holth skriver at de flyttet rundt på Finnskogen da hun var barn, fordi faren var «rastløs» og ikke falt til ro noe sted (Holth 1979, 15). Huset fikk navnet fordi faren til Holth hadde vært i Amerika og prøvd lykken, men uten særlig hell. «Å kalle eit hus på Finnskogen for Klondyke! Men det var slikt pappa var truande til.» (Holth 1979, 15). Fattigdom, diskriminering av skogfinnene og målsaken blir introdusert tidlig i selvbiografien, og det er nærliggende å anta at Holth gjør dette for å presentere både seg selv og samfunnet hun vokste opp i.

Samfunnet på Finnskogen var preget av store forskjeller mellom nordmenn, eller «bagger», og skogfinnene. Til tross for store, rike skogområder i Solør, var det store forskjeller mellom fattig og rik, og kanskje større forskjeller enn andre steder på Østlandet (Vestheim 1974, 177). Likevel er det ofte slik at interseksjonalitet har noe å si for diskriminering, og skogfinnene var nok lavere ansett enn fattige nordmenn. Dette er definitivt spenninger Holth er opptatt av å få frem i litteraturen sin. Holths politiske overbevisninger er til stede i romanene hennes, både med tanke på klasseproblematikk og kjønnsroller. Holth har en særegen posisjon for skogfinnene, og hun var livstidspresident for Republikken Finnskogen, som blir proklamert hver sommer under Finnskog-dagene på Svullrya.

1.2 Finneinnvandringen til Värmland og Solør

De fleste finnene som utvandret fra Finland til Sør-Norge, kom fra Savolax, et område midt i Finland. I denne perioden, altså på slutten av 1500- og begynnelsen av 1600-tallet, lå Finland under Sverige, og utvandringen til Sverige og Norge skjedde på grunn av flere faktorer. Skogfinnene drev en form for jordbruk som krevde svært store områder med skog, nemlig svedjebruk. Denne formen for jordbruk ga store avlinger, men krevde at skogen først ble felt og brent ned, før man så sådde rug i asken. Dessuten kunne man ikke så mer enn to ganger i asken, og denne formen for jordbruk tærer naturlig nok mer på skogen enn vanlig jordbruk gjør (Opsahl og Sogner 2003, 341). Det er også mulig at et bondeopprør, kjent som «Klubbekrigen», som spredte seg fra Øst-Finland til Savolax, var medvirkende til migrasjonen. Bøndene tapte og de som var medvirkende ble hardt straffet (Mardal 2022; Lindbach 2001, 103). Likevel er det ikke til å komme unna at svedjebruket var såpass ressurskrevende at dette nok er hovedgrunnen til utvandringen. Innvandringen til Norge kom i stor grad via Sverige. Mange bodde i lengre perioder her før de slo seg ned i Norge, selv om det er umulig å si hvor lenge eller hvor mange dette gjaldt (Østberg 1978, 17). Det er grunnlag for å mene at finnene ble utsatt for omfattende diskriminering i Sverige, da det både ble klaget hvordan finnene ryddet skogen, men også på grunn at de var fremmede mer generelt sett.

I skogene i grensetraktene mellom Sverige og Norge fikk finnene stort sett bo i fred utenom krigsår, før grensen gjennom skogen offisielt ble trukket i 1751 (Opsahl og Sogner 2003, 177). Man regner med at de første finnene slo seg ned på norsk side av grensen tidligst i 1620 (Niemi 2011, 382). Mona Ringvej skriver i *Landet mot nord* om Henrik Olofsson Lehmoinen, som er kjernen i historien om hvordan grensedragningen mellom Danmark-Norge og Sverige ble bestemt i 1751. Det blir sagt at han sørget for at sjøen Røgden på noe urettmessig vis havnet på norsk side av grensen fordi han puttet jord i skoene sine for å kunne si at han sto på norsk jord (Ringvej 2020, 365). Å beholde vannkilden var av stor betydning, selv om selve historien om hvordan dette ble bestemt er vel sagnomsust, noe som har preget historier om skogfinner gjennom tidene.

1.3 Utgreiing av problemstilling og teoretisk tilnærming

1.3.1 Utgreiing av problemstilling

Problemstillingen oppgaven skal besvare, er: *Hvordan bidrar Åsta Holth til å forme et fellesskap for minoriteten skogfinner?* Målet har vært å undersøke hvordan de historiske romanene til Holth skaper forestilte fellesskap og fremmer nasjonsbygging for skogfinnene. Med forestilte fellesskap tar jeg utgangspunkt i Benedict Andersons definisjon av nasjonen som

et forestilt fellesskap, nemlig at det er «forestilt» fordi det vil være umulig for alle medlemmer av en nasjon å kjenne til hverandre. Dessuten er fellesskapet samtidig både «suverent» og «avgrenset», siden nasjonsbegrepet tok over for det guddommelige som den suverene overmakten, men også fordi fellesskapet er avgrenset med grenser mot andre nasjoner. Til slutt skriver han at «fellesskapet» er forestilt fordi uansett hvilke ulikheter som finnes innad i hver enkelt nasjon, er nasjonen kjennetegnet av et horisontalt kameratskap som gjør at folk har meldt seg til tjeneste for å dø for fedrelandet (Anderson 2016, 7). Et av målene for oppgaven vil være å argumentere for at Holth gjennom sine historiske romaner framstiller skogfinnene som «en nasjon i nasjonen», og hvordan hun eventuelt gjør dette ved hjelp av sjangeren historisk roman.

1.3.2 Teoretisk tilnærming

For å definere den historiske romanen som sjanger, tar oppgaven utgangspunkt i Georg Lukács' sjangerteoretiske arbeid. Ved å gjennomgå Lukács' analyser av historiske romaner fra 1800-tallet og hans arbeid med Sir Walter Scotts romaner, er målet å finne trekk ved Holths romaner i Lukács' sjangerteori, for så å eventuelt vise hvordan hun bruker den historiske romanen for å skape identitet og fellesskap for skogfinnene. Det første jeg kommer til å gjøre er altså å basere meg på Lukács' sjangerteoretiske rammeverk for å definere den historiske romanen som sjanger. Gjennom å gjennomgå Lukács' analyser av historiske romaner fra 1800-tallet i noe detalj i neste kapittel, og i kombinasjon med Anne Birgitte Rønnings utfyllende kritikk av Lukács, skal jeg flette dette sammen med Andersons ideer om forestilte fellesskap. I forlengelsen av dette vil jeg også benytte meg av Edward W. Saids *Orientalismen* for å gjøre en komparativ analyse av skogfinnene som minoritet. En minoritet i en vestlig statsmakt som anser finnene som «fremmede» og bruker statsapparatet til å drive med systematisk undertrykkelse. Her vil også deler av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport bli referert til.

Carl Axel Gottlunds dagbøker som skildrer reisene hans gjennom skogfinske områder i Värmland og Solør tidlig på 1820-tallet er også noe jeg vil referere til i kapitlet der jeg skriver om *Steinen blømer* og Holths fiktive karakteristikk av Gottlund. Anakronismer er noe som er et kjennemerke for historiske romaner generelt, men også i karakteristikken av Gottlund spesielt. Gottlunds posisjon som «Finnskogens apostel» og rollen han har hatt for den skogfinske identiteten og den nasjonalromantiske forankringen for skogfinnene som egen folkegruppe, har hatt stor innflytelse på hvordan Holth framstiller finnemigrasjonen til Finnskogene. Dette er noe jeg kommer til å diskutere nærmere.

For å belyse problemstillingen best mulig, ser jeg på kombinasjonen av sjangeranalyse

av deler av *Finnskog-trilogien* samt på de ulike karakterene og typene de representerer der det er relevant for å besvare problemstillingen. Til slutt vil jeg også drøfte skogfinnelitteratur mer generelt, men også spesifikt knyttet til Holths historisk-politiske prosjekt som var å spre kunnskap om skogfinnene til et nytt publikum. Samtidig var det også var hjertesaken hennes å øke samholdet imellom skogfinner.

1.4 Tidligere forskning

Det er flere forskere som har fokusert på Holths arbeid og undersøkt tekstene hennes fra et postkolonialistisk eller feministisk perspektiv, og dette er ting jeg vil komme tilbake til i kapittel 3 og 4. Åsfrid Svensen sammenlikner *Kornet og freden* med Knut Hamsuns *Markens grøde*, og drøfter hvordan historie blir fremstilt i de to romanene. Jeg vil argumentere for at *Markens grøde* ikke er en historisk roman, i motsetning til Holths romaner og *A Mercy* av Toni Morrison. Gudrun Hovde Gvåle diskuterer videre hvordan Holth framstiller historiske hendelser og hvordan anakronismer dukker opp i romanene, og Randi Brenden har analysert både romaner og noveller av Holth ut ifra feministisk og postkolonial litteraturteori. Deres bidrag er viktige for mine analyser av *Finnskog-trilogien* i disse kontekstene.

Oppgaven vil legge særlig vekt på hvordan Holth bruker sjangeren historisk roman til å fortelle historiene, men også hvordan Holth har blitt analysert ut ifra postkolonialistisk teori. Unn Sørli's hovedoppgave om *Kornet og freden* har en historisk-biografisk tilnærming, og gjør et arbeid i å kartlegge Holths liv og virke fram til da Sørli's oppgave ble publisert i 1977. Hun går også gjennom hvordan historiske fakta blir framstilt av Holth. Kaisa Maliniemi Lindbach har skrevet et kapittel om *Kornet og freden* som settlerlitteratur i sin doktorgradsavhandling, og dette kapittelet vil jeg referere til i analysekapittelet. Idar Stegane og Geir Vestheim har begge skrevet om Åsta Holth og hennes bruk av nynorsk skriftspråk, og hvordan dette henger sammen med hennes identitet både politisk og som en del av minoritetsbefolkningen på Østlandet der nynorsk var lite utbredt. Av historisk litteratur støtter jeg meg på Kristian Østbergs *Finnskogene i Norge*, de to første bindene av *Norsk innvandringshistorie* Einar Niemi var bidragsyter til, samt rapporten han var med på å skrive som kommisjonsmedlem i Sannhets- og forsoningskommisjonen.

1.4.1 Åsfrid Svensen: «Tre fortellinger om erobring av naturen» (1999)

Svensen tar for seg tre verk av tre forfattere (Hamsun, Holth og Fridtjof Nansen) og hvordan disse beskriver «relativt utilgjengelige landskap utenfor sivilisasjonen og om personer som søker ut i disse landskapene og går inn i tett samspill med naturen» (Svensen 1999, 243).

Svensen setter *Kornet og freden* opp mot *Markens grøde*, og finner at slit, sult og sykdom får større plass hos Holth, og at livskåra ikke blir idyllisert slik hun mener Hamsun gjør. Samtidig skriver hun at Holths hovedpersoner også beskrevet som «heroiske foregangsmenn og -kvinner», og da spesielt de kvinnelige karakterene, men at hun i større grad tar for seg de harde kårene finnene levde under (Svensen 1999, 249). Svensen gjør en karakteranalyse av hovedpersonene Pål og Kerttu, og selv om Pål først gjør alt for å imponere Kerttu, er han ikke flink til å fullføre alle prosjektene han starter på. Dette irriterer Kerttu, som virker mye mer praktisk anlagt. Svensen beskriver Pål som «ustadig», og dette er en rettferdig karakteristikk av ham. Han er stolt over lesekyndigheten sin og ønsker å være storkar, mens Kerttu er mer opptatt av at dagliglivet skal fungere. Selv om «idyllen dominerer de første kapitlene», blir det klart at samlivet mellom dem tidvis er konfliktfylt. Når krigen mellom Danmark-Norge og Sverige bryter ut, forsøker finnene å holde seg nøytrale siden de bor på begge sider av grensa. Dessverre fungerer ikke denne taktikken lenge, noe som fører til at gården til Pål og Kerttu blir brent ned etter at krigen er over, og de må begynne på nytt på Kraasperi, der de blir livet ut. Livsgrunnlaget er fortsatt utrygt, og etter en tørr sommer ender de med å sulte hele vinteren. Truslene mot finnene kommer fra to kanter: fra naturen, og fra «baggene», som ser på finnene som et fremmed folkeslag. Dette er en kontrast fra Hamsun. Pål er lese- og skrivekyndig på både finsk og svensk, er også en måte han skiller seg fra Isak i *Markens grøde*. Det samme gjelder utsmykningen av hus, møbler, redskaper og badstua. Dette viser hvordan de tar vare på de særegne og nedarvede finske tradisjonene, og hvordan de med dette skaper seg en plass i et tidvis uvennlig landskap og blant «bagger» som ikke har noen forståelse for deres kultur.

Holths kvinnekarakterer er skrevet som sterke kvinner som ikke lar seg avspore, i motsetning til mannskarakterene, og i *Kornet og freden* skildres dette best ved Pål. Pål har ikke den samme respekten for arbeidsfordelingen mellom menn og kvinner som Kerttu har, og hvis deler av arbeidet ikke blir gjort, blir alle lidende under dette. Etter uåret og hungersnøden tar Pål og sønnene grep og legger tre nye åkervidder til Kraasperi. De har tatt lærdom av det de har erfart, og har nå forstått hvordan de må samarbeide med naturen (Svensen 1999, 252). Sivilisasjonsprosessen er på noen måte viktigere i Finnskog-trilogien enn å erobre naturen som sådan. Hele poenget er å leve i samspill med naturen ved å ta i bruk kulturelle tradisjoner og skikker. I tillegg kan *Steinen blømer* og *Kapellet* være viktige i denne vurderingen, selv om ikke Svensen skriver om disse. *Steinen blømer* tar for seg undertrykkningen skogfinnene blir utsatt for av nye eiere av Finnskogen, som gjør at de i praksis blir husmenn som blir tvunget til å betale leie for jorda. Likevel ender *Steinen blømer* med at skogen blir krongods igjen, og fremtiden ser lysere ut. *Kapellet* tar for seg hvordan skogfinnernes kamp for likeverd gjør at de

omsider får kirke på Revholt i 1860, og skole i 1880-årene. Svensen beskriver dette som at kultiverings- og siviliseringsprosessen har nådd langt (Svensen 1999, 253). Likevel fremhever Svensen den lange og tunge prosessen Holth beskriver for hvordan finnene etablerte seg på Finnskogen.

1.4.2 Gudrun Hovde Gvåle: «Historie og fiksjon i Åsta Holths Finnskog-romanar» (1974)

Gvåle fokuserer på *Kornet og freden*, *Steinen blømer* og *Kapellet*, selv om Holths romaner *Gullsmeden* (1958) og *Presten* (1971) også følger historiske linjer fra disse bøkene. Gvåle fremhever «levandegjeringa ved diktarfantasiaen» som gjør oss interessert i disse menneskene og denne tiden, som delvis er basert på historiske personer og faktiske hendelser (Gvåle 1974, 121). Gvåle går gjennom de historiske hendelsene som blir skildret i trilogien: Gyldeløvefeidene, det Ankerske Fideikommis som krever leie av finnene for å leie jorda og undertrykker finnene økonomisk, frigjøringsåret 1814, assimileringen til norsk språk og utvandringa til Amerika. Midt oppi dette står også striden om egen kirke sentralt, og Gvåle mener at alle innvandrers- og minoritetsproblemer finnene har lidd under de siste hundreårene, topper seg med dette (Gvåle 1974, 133). Finnene kjemper for likeverd, om å bli tatt seriøst på sitt eget språk, at egen kultur skal bli ivaretatt mot et stort embetsverk som ikke deler deres oppfatninger.

Det at Holth skriver på nynorsk, er noe Gvåle ser i sammenheng med at finnene mistet det finske språket omtrent samtidig som målbevegelsen vokste fram, i løpet av 1800-tallet. Dette er også noe Stegane og Vestheim, og Holth selv, legger vekt på. Holth var opptatt av målsaken, klassekamp og kvinnesaken, og dette kommer fram på flere plan i diktningen hennes. Gvåle trekker fram jakten på identitet, og der spiller språket en viktig rolle, både når det gjelder å miste det og å tilegne seg nye skriftspråk (Gvåle 1974, 135). Gvåle trekker også paralleller til islendingsagaene, der hun særlig viser til Holths evne til å flette sammen objektiv og nøktern realisme med levandegjøring av karakterer og historiske hendelser. I likhet med Svensen, trekker Gvåle frem kvinnetypen til Holth, som «får sitt vakraste monument i diktverket». Kerttu, Anne og Vappo blir skildret som svært arbeidsomme og etisk høyverdige kvinner som kjemper for familiene sine og deres levekår (Gvåle 1974, 135–36). Kvinneskikkelsene har både flere av de samme funksjonene og de samme kjennetegnene. Der mennene på mange måter både vinner på og lider under det at de er menn i et patriarkalsk samfunn, gjør kvinnene det beste ut av situasjonen de til enhver tid befinner seg i.

1.4.3 Randi Brenden: «Sterke kvinner og svake menn?» (1998)

Brenden tar for seg Holths novelle «Tomasdagen» og leser denne i et gynokritisk perspektiv, fordi Brenden mener det er viktig «å sjå på det kjønnsbundne både i den litterære verda som teksten skapar, og i det samfunnet teksten spring ut av» (Brenden 1998, 165). Brenden går først gjennom Holths publiseringshistorie. Hun fikk sin første novelle på trykk som 14-åring, og skrev noveller for blant annet *Arbeidermagasinet/Magasinet for alle*. Da hun var omtrent 40 år, samlet hun Finnskog-fortellingene i samlingen *Gamle bygdevegen*, før hun et par år senere utga diktsamlinga *Porkkalafela*. Hennes litterære gjennombrudd kom med *Kornet og freden* i 1955 (Brenden 1998, 165–66). «Tomasdagen» er også en novelle som tar for seg nasjonalitet, klasse, kjønn og motsetninger mellom skogfinnejenta Pennil og den norske odelsgutten Per.

Per og Pennil blir forelska, men Per mener et langvarig forhold er uaktuelt siden han er fra en storgård på Kongsvinger, mens Pennil er av finneslekt. Det blir spent stemning mellom dem, før Pennil utfordrer Per til å komme inn til Finnskogen Tomasdagen, som er 21. desember. For finnene markerte dette dagen for når julebrygget var ferdig brygget. Handlingen utspiller seg på en tid hvor nordmenn og finner møtes på dans, men fortsatt lever ganske segregerede liv (Brenden 1998, 167). Brenden utforsker videre seksualitet som en kilde til konflikt. Der Pennil ser på seksualitet som noe naturlig, er Per mer ambivalent. Når det viser seg at Pennil er gravid med hans barn, må han bevise seg verdig før han får gifte seg med henne gjennom å vinne kappestrid mot finnene. Likevel er det først når Per får ei øks i brystet, at han på mange måter gjør seg fortjent til å få Pennil, og samtidig også ved å gyte blod han får makt over Pennil (Brenden 1998, 169). Denne scenen viser oss både hvor ulike og uforståelige kulturene er for hverandre, men også at de kan smelte sammen.

Når det gjelder forholdet mellom barn og foreldre, er Brenden opptatt av hvordan både Pennil og Per er produkt av oppveksten de har hatt. Pennil er selvstendig, og selv når det viser seg at hun er gravid utenfor ekteskap, er det solidaritet moren viser henne. Pennils far viser samme forståelse uten at dette blir utdypet i særlig grad. For Per har foreldrenes meninger mer å si. Han er på mange måter et uselvstendig menneske som underkaster seg foreldrenes autoritet. Brenden peker også på hvordan Per dømmer Pennil dobbelt for å være pen, siden han ikke ante at finnejenter kunne være pene, men også initiativrike (Brenden 1998, 171). Alt dette kulminerer i at Pennil blir framstilt som «den sterke» og Per «den svake» i dette forholdet.

1.4.4 Randi Brenden: «Etnisitet og elsk» (2009)

Her gjør Brenden en nylesning av «Tomasdagen» i lys av postkolonialistisk litteraturteori. Brenden åpner med en presentasjon av samfunnet som blir skildret, nemlig at skogfinnene

bodde inne på skogen og langt fra den norske majoriteten. Tomasdagen i seg selv var en tradisjonell finsk festdag, til forskjell fra norske skikker (Brenden 2009, 198). Fram til omtrent 1870-årene levde de relativt isolert, men etter hvert måtte de gi avkall på flere av de finske særtrekkene, og skogfinnene nå i stor grad har blitt totalt assimilert i storsamfunnet (Brenden 2009, 182). Postkolonialismen diskuterer forholdet mellom den etniske majoriteten og etniske minoriteter, og hvordan maktforholdet er plassert sentralt. Edward Saids *Orientalismen* er utgangspunktet for mye postkolonialistisk teori. Said er opptatt av hvordan den vestlige majoritetsdiskursen framstiller minoritetsdiskursen som noe mindreverdige (Brenden 2009, 183). Brenden analyserer novellen ut ifra diskursbegrepet.

Majoritetsdiskursen er knyttet til Per Ufset, som er odelsgutt på en storgård, og som er etnisk norsk. At han vraker Pennil fordi han vet hun ikke vil være velkommen på gården han kommer fra, er noe som understreker dette. Måten han snakker om Pennil til Pennil er også et argument for dette. Brenden mener Pers reise inn på Finnskogen kan leses inn i en sammenheng der majoriteten tar over minoritetens domene. Skogfinnene blir framstilt som eksotiske, annerledes enn nordmenn. Per kan omtrent ingenting om dem, men han har definitivt sine fordommer mot dem, noe som forsterker denne diskursen. Minoritetsdiskursen kommer til uttrykk som kontrasten mellom bygdelivet og livet på Finnskogen, der trollkunster og sjamanisme er det som skiller finnesamfunnet mest fra majoritetssamfunnet (Brenden 2009, 196). Likevel ser vi at det er flere ting som tilsier at de nok ikke er så forskjellige som Per i utgangspunktet skal ha det til, selv om det definitivt er forskjeller mellom kulturene.

1.4.5 Randi Brenden: «Kjærleiksevne og livskraft hos Karen Jocheimsdotter» (2011)

Brenden diskuterer Holths roman *Gullsmeden* (1958) ut ifra postkolonialisme og fransk feminisme. Særlig med tanke på hvordan Karen, gullsmedens kone, endrer seg i løpet av romanen, og hvordan hun dør ung etter å ha fått fire barn. I motsetning til Finnskog-romanene, utspiller handlingen i *Gullsmeden* seg i Christiania, men det de har til felles er at handlingen er lagt til 1600-tallet. Kjønnroller og klasseskiller er også store temaer i romanen. Brenden bruker både Edward Said og Homi K. Bhabha, som begge har hatt stor betydning for det teoretiske grunnlaget til postkolonialistisk lesing, som grunnlag for lesing av romanen. Brenden legger særlig vekt på hvordan Said mener det er to historier som blir fortalt i en roman, og at man gjennom en kontrapunktisk lese måte kan analysere imperialismens prosesser (Brenden 2011, 249). Siden handlingen i *Gullsmeden* er lagt til dansketida, argumenterer Brenden for at romanen forteller om makt og konfrontasjoner mellom kulturer. De største maktforskjellene kommer likevel til uttrykk i ekteskapet mellom Karen og Berent, der Berent som friser, er

representanten for det kontinentale. Karen representerer det underutviklede Norge (Brenden 2011, 250). Maktforholdet i ekteskapet speiler den større koloniale konflikten mellom Norge og Danmark, og her kommer også kjønnskonfliktene til uttrykk.

Om hybriditet, altså begrepet som blir brukt i postkolonialistisk teori om møtet mellom koloniasator og kolonisert, skriver Brenden at det ikke er snakk om kolonialisering i tradisjonell forstand, men heller Karens ambivalens til hanseatene og Karens tyske fars strev med å bli akseptert som en del av det norske (Brenden 2011, 265). Forventningene til kvinnen er også en stor del av Karens ambivalens, hun vil ikke egentlig finne seg i alle kravene Berent stiller til henne. Holth bruker finnene som en motsetning til de kontinentale friserne, der finnene ikke stiller krav til kvinnene på samme måte (Brenden 2011, 265). Hybriditet kommer altså til uttrykk både i Karen og i ekteskapet med Berent, og noe av det samme kan vi se i særlig den siste romanen i trilogien, *Kapellet*, der presset til å assimilere seg til nordmenn er stort.

1.4.5 Randi Brenden: «Kvifor les vi Åsta Holth i dag?» (2003)

Brenden skriver at Holth er skogfinneforfatteren som har markert seg mest, og det var gjennom dette hun nådde et større publikum. I likhet med andre minoriteter ble skogfinnene ofre for strenge fornorskningstiltak, som førte til at de mistet språket sitt helt. Selv om Holth ble særlig kjent for Finnskog-trilogien, inneholder forfatterskapet hennes også annen litteratur om skogfinnene, blant annet diktsamlingen *Porkkalafela* (1946) og novellesamlingen *Gamle bygdevegen* (1944). Det er også i skogfinnelitteraturen Holth begynner å skrive på nynorsk, i motsetningen til novellene hun skrev før dette. Det som kjennetegner Holths skogfinnelitteratur, er at hun inkorporerer myter, fortellinger og familiehistorier som hun vokste opp med (Brenden 2003, 158). Hun flyttet også tilbake til Finnskogen fra Oslo for å fokusere på denne litteraturen.

Kornet og freden forteller historien om Pål og Kerttu, som hun gjør til en vakker, men vanskelig kjærlighetshistorie. Selv om både Pål og Kerttu var historiske personer, følger ikke Holth historien til de historiske personene, men hun dikter heller opp en historie som framhever det hun ønsker å formidle om nybyggerkulturen på Finnskogen (Brenden 2003, 160). Selv om individene er svært viktige for historien i Finnskog-trilogien, er den historiske konteksten også viktig, blant annet hungersnøden når det var uår, og krigen mellom Sverige og Danmark-Norge. Uår og hungersnød er også noe hun skriver om i *Porkkalafela*, hvor versemålet er inspirert av det finske nasjonaleposet *Kalevala*. Konflikten mellom fattig og rik er alltid til stede i Holths skogfinnelitteratur, noe som særlig kommer til uttrykk i *Steinen blømer*, men også flere andre noveller (Brenden 2003, 161). Klasse er minst like viktig som kjønn i Holths diktning, samtidig

som ulikhetene i språk og nasjonalitet ofte understreker og forsterker klasseforskjellene mellom skogfinnene og bygdefolket.

2 Teoretisk rammeverk

2.1 Sjangerbegrepet

For å gjøre en sjangeranalyse, må jeg først definere hva jeg legger i begrepet *sjanger*. John Frow skriver at:

[g]enre, we might say, is a set of conventional and highly organised constraints on the production and interpretation of meaning. [...] I take it that genre theory is, or should be, about the ways in which different structures of meaning and truth are produced in and by the various kinds of writing, talking, painting, filming, and acting by which the universe of **discourse** is structured. That is why genre matters: it is central to human meaning-making and to the social struggle over meanings (Frow 2015, 10).

Frow argumenterer altså for at å kategorisere tekster i ulike sjangre ikke kun handler om å avgrense hvilke trekk som tilhører hvilke sjangre. Det handler ikke nødvendigvis om avgrensningen i seg selv, men at strukturen dette fører med seg er hva som avgrenser og hva som tilfører formen til sjangeren. Med andre ord mener Frow at forholdet mellom hva som avgrenser eller tilfører egenskaper til sjangeren og strukturen dette fører med seg, er symbiotisk og sirkulært. Ulike typer strukturer av mening og sannhet er hvorfor sjangeren er viktig, siden den i seg selv er meningsbærende for mennesker. Jean-Marie Schaeffer skriver på sin side at sjangerteorier er mer filosofiske spørsmål enn litterære, og dette begrunner han blant annet med at definisjonen av sjangerbegrepet og sjangertaksonomien legger opp til spørsmål litteraturviteren ikke har anledning til å svare på (Schaeffer 2009, 113–15). Likevel er Schaeffer mer opptatt av hvor vilkårlig sjangerteori kan anvendes, og selv om både Schaeffer og Frow trekker fram diskurs som sentralt innenfor sjangerteori, skriver Schaeffer i tillegg at:

[g]enrens konstitusjon er direkte avhengig af en (litteraturteoretikers) metateksts diskursive strategi: Det er den, der vælger, i det mindste delvist, genrens grænser, det er denne, der vælger abstraktionsniveauet for de træk, den vil beholde som pertinente, endelig er det denne, der vælger forklaringsmodel (Schaeffer 2009, 136).

Schaeffer holder altså fast på at den individuelle teoretikerens diskursive strategi er utgangspunktet for hvordan tekster blir klassifisert i sjangre, mens Frow har tilnærmingen at sjangre i seg selv strukturerer meningsproduksjonen, og utgangspunktet derfor ikke nødvendigvis er hos individet som analyserer tekster: «Genre guides interpretation because it

is a constraint on semiosis, the production of meaning; it specifies which types of meaning are relevant and appropriate in a particular context, and so makes certain senses of utterance more probable, in the circumstances, than others» (Frow 2015, 110). Selv om det er to ulike tilnærminger til hvordan sjangerbegrepet blir drøftet, løfter både Frow og Schaeffer fram mange av de samme problemstillingene.

2.2 Den historiske romanen

Lukács argumenterer for at den historiske romanen som en moderne, litterær og ikke minst gjenkjenbar sjanger, begynte med Walter Scotts romaner på begynnelsen av 1800-tallet, like etter Napoleonskrigene: «What is lacking in the so-called historical novel before Sir Walter Scott is precisely the specifically historical, that is, derivation of the individuality of characters from the historical peculiarity of their age» (Lukács 1962, 19). Ifølge Lukács er poenget at litteratur som brukte historiske hendelser som bakteppe før Scott, ikke tok hensyn til hvordan karakterenes individualitet henger sammen med historiske særegenheter ved tidene romanene er satt til. Lukács gjorde banebrytende arbeid for å definere den historiske romanen, selv om den marxistiske innflytelsen på teoriene hans kanskje har gjort at ikke alt står seg like godt i dag. Jeg vil særlig trekke fram Anne Birgitte Rønnings gjennomgang av kritikken mot Lukács, men hun trekker også fram hvordan Lukács går fram for å definere sjangeren:

I følge Lukács er altså det nye med Walter Scotts romaner måten det historiske stoffet er integrert på i fortellingen. Det er ikke «kostymer» som forkler samtidsskildringer eller et evig ahistorisk menneskesyn, men en fremstilling av menneskeskjebner, skikkelser og handlinger som fordi de er historiske motiver, også blir bærere av historiens gang. Personene fremstilles ikke som en enestående spesielle individer og ikke som uttrykk for en transhistorisk allmennmenneskelighet; de er type, representanter for drivkreftene i den historiske utviklingen. [...] Betydningen av fiktive hovedpersoner og historisk kjente bipersoner, etableres også i Lukács' sammenligning mellom historisk roman og historisk drama (Rønning 1996, 20–21).

Lukács' teorier bygger blant annet på den hegelske dialektikken, og hvordan dialektikken legger til grunn et historiesyn som Karl Marx også i stor grad benyttet seg av. Han skriver at romanen, i kontrast til dramaet og lyrikken, har et nødvendig behov for direkte tilnærming til karakterenes indre liv, tanker og følelser og omgivelsene rundt karakterene og den historiske konteksten. Det var også det Lukács argumenterer for at Scott gjorde annerledes enn syttenhundredtallsforfatterne han mener ikke skrev historiske romaner, slik han definerer det (Lukács 1962, 92–93). Selv om Rønning trekker fram flere svakheter ved det teoretiske rammeverket til Lukács, vedgår hun hvor viktig teorien hans har vært for utviklingen av

sjangerbegrepet. Linda Hutcheon konkluderer med at Lukács' definisjon av sjangeren krever mer av hvordan forfattere låner faktiske historiske fakta for å gi romanen legitimitet. Denne måten å blande skjønnlitteratur med sakprosa, samtidig som det tydelig er et fiktivt univers, er nyskapende og ikke noe som var formulert i stor grad før Lukács (Hutcheon 2003). I krysspunktet mellom sjangerteori og resepsjonsteori blir grensen mellom fiksjon og fakta mindre tydelig, men dette er viktige komponenter ved litteratur som delvis låner faktakunnskaper for å rekonstruere en historisk plausibel litterær verden.

Lukács kritiserer hva han kaller for småborgerlig realisme, «bourgeois realism», som avviser de progressive fremskrittene etter 1848-revolusjonene. I tråd med marxistisk teori mener han at fortsettelsen av kapitalistiske samfunn fører til tilbakegang for samfunnet (Lukács 1962, 174). Dette er historiesyn Brett Hamnett kritiserer Lukács for: «[...] the explanation for [...] the popularity of the nineteenth-century historical novel should not be sought uniquely in social and economic factors but also in cultural and intellectual responses to broad historical changes» (Hamnett 2011). Å analysere attenhundretallsromanene kun ut ifra sosiale og økonomiske faktorer, men ikke ut ifra hvordan kulturen responderer på historiske endringer, er et reduksjonistisk syn på litteraturen. Lukács erkjenner at konservatisme i seg selv ikke nødvendigvis er noe som utelukker romaner fra sjangeren, og han trekker blant annet frem at dette er noe Scott løser på en overbevisende måte, særlig i hvordan helten blir framstilt (Lukács 1962, 33). Likevel legger Lukács naturlig nok mye vekt på hvordan de økonomiske realitetene og klassekamp er det som driver historien framover. Doris Sommer, som har skrevet mye om latinamerikansk litteratur, poengterer også at Lukács til dels legger for mye vekt på sin egen analyse av hvor langt han mener det britiske samfunnet har kommet i utviklingen mot et kommunistisk idealsamfunn (Sommer 1990, 83). Sommer mener denne måten å klassifisere litteratur på, til dels fjerner kvaliteter fra Scotts romaner, og tvinger dem inn i restriktive og unaturlige bånd. Rønning mener også at blant annet Hegel har et historiesyn som fordrer en mer åpen og nyansert sjangerinndeling:

I Hegels estetikk inngår genreinndelingen i en dialektisk historieutvikling der litteraturen og verdensånden gjennomgår ulike stadier, det symbolske, klassiske og romantiske. Med romantikken trer dramatikken frem som en syntese av eposets objektive totalitet og lyrikkens subjektive partikularitet. [...] Hegel legger for dagen både et essensialistisk og historistisk syn idet genrens essens er noe som avslører historisk (Rønning 1996, 45).

Rønning mener en av de store svakhetene til Lukács er at han ikke er presis nok i definisjonen av hva han legger i sjangeren historisk roman, og at dette byr på en rekke paradokser som ikke nødvendigvis gir mening (Rønning 1996, 19). Fordi dette er en effektiv «samtalestarter» for videre sjangerteoretisk arbeid, mener hun at dette likevel ikke gjør så mye:

Alt mens Lukács' teorier har vært brukt som genrekonstituerende på ulikt vis, har da også deres relevans blitt trukket i tvil av flere forskere. Samtidig kan ingen som vil reflektere over den historiske romanens genrestatus komme utenom Lukács arbeid, og det er i forlengelsen av hans problemstillinger at en nyorientering av genren har funnet sted de siste tiårene (Rønning 1996, 28).

Videre skriver hun at hun derfor oppfatter Lukács' paradokser som «produktive», fordi de bringer sjangerteoretiske studier av den historiske romanen videre. Samtidig belyser disse kritiske perspektivene hvordan en for streng applikasjon av marxistisk teori kan gjøre at Lukács' arbeider gjør seg selv mindre relevante etter hvert som tiden går. Rønning kommenterer også at det er hvordan han bestemmer avgrensningen for sjangeren, som er det han blir mest kritisert for, mens selve lesningene av romanene han foretar seg for det meste har forblitt ukommentert (Rønning 1996, 29). Selv om dette har sørget for diskusjon om sjangerdefinisjonen, gjør det også at deler av Lukács' arbeid kanskje har utspilt sin relevans.

2.2.1 Anakronismer

Lukács bruker Goethe og Hegels argumenter for å forsvare «nødvendige anakronismer» i de historiske romanene han gjør lesninger av. Anakronismer beskriver hvordan forfatterens framstillinger av personer eller hendelser i historiske romaner ikke samsvarer med hvordan personer i den gitte historiske personen ville forholdt seg til omverdenen. For eksempel vil relasjoner mellom kjønnene kanskje bli framstilt annerledes av Holth på 1960-tallet enn de faktisk var på 1680-tallet. At anakronismer eksisterer i teksten er ikke nødvendigvis feil, og at poenget med historiefortellingen er at den må kunne relatere til tiden teksten er skrevet i. Det er slik forfatteren relaterer historien til sin egen samtid. Forfatterens mål med teksten må være til stede, ikke ulikt hvordan historikere i academia skriver om fortiden. Rønning forklarer det på denne måten:

Det er i tidsavstanden mellom forteller og det fortalte at den historiske romanen har fellestrekk med historieskrivingen, og i forhold til romangenren generelt er referanser til en spesifikk «ytre virkelighet» av avgjørende betydning for historiske romaner. Uten henvisninger til hendelser «som faktisk har funnet sted», datering/og eller

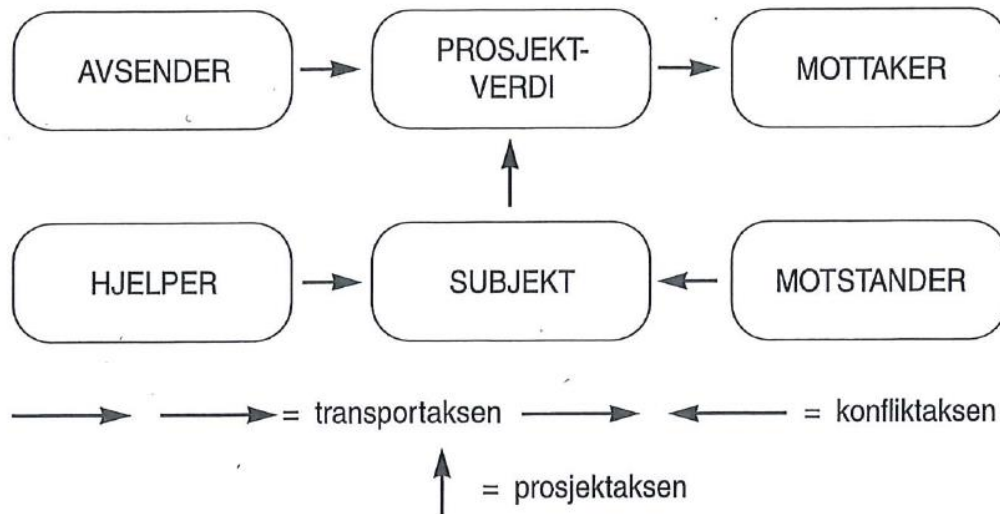
navngiving av historiske personer er det simpelthen ikke mulig å lese dem som «historiske» (Rønning 1996, 60).

Her viser Rønning til viktigheten av at historiske romaner må kunne gjenkjennes av leseren innenfor bestemte historiske kontekster. Det kan ikke kun være vage referanser til en annen tid. Sjangeren krever en viss grad av spesifikk informasjon. Rønning mener Lukács er «mer overfladisk og mindre interessant» enn Goethe og Hegel når det kommer til anakronismeproblemet, som oppstår fordi det er umulig å genuint skildre fortiden og fortidens mennesker uten at forfatteren bruker egen samtid som referansepunkt. Rønning mener både Goethe og Hegel har en tydeligere forståelse av at anakronismen i seg selv er knyttet til at den historiske utviklingen gjør en objektiv og faktisk framstilling av historiske hendelser og kultur umulig, fordi disse mange av tingene endrer mening over tid (Rønning 1996, 21). Blant annet trekker Rønning fram tidsavstand som noe relevant og et punkt hvor hun er uenig med Lukács. Hvor lang avstand må det være mellom forfatterens tid og tiden forfatteren skriver fra? I *Kornet og freden*, er hovedpersonene ukjente personer for Holth selv om hun dikter fritt ut ifra slektshistorien sin, mens hun i slutten av *Kapellet* har kommet fram til sine egne foreldre (Rønning 1996, 49). Fordi Lukács krever stor avstand i tid, mener Rønning det blir «urimelig å holde fast ved det Lukácske synet på anakronismen som et uunngåelig onde» fordi tidsavstand i seg selv kan være produktivt og positivt for alle typer historieskriving (Rønning 1996, 65). At Lukács på mange måter avfeier anakronismer og ikke bruker tid på å forklare dem, er med andre ord også noe Rønning kritiserer ham for.

2.2.2 Karakter- og settinganalyse

Analyser av karakterer og setting bør inneholde både funksjoner og kjennetegn. For å finne funksjonene til de ulike karakterene, er aktant-modellen (figur 1) et godt utgangspunkt, men i kollektivromaner som Holths kan dette representere et problem. Ingen av romanene er sentrert rundt én person, men skildrer flere personer som alle er knyttet til det samme stedet (Gaasland 1999, 100). Siden aktant-modellen er laget med tanke på å analysere folkeeventyr, er det ikke sikkert at den fungerer like godt for moderne romaner. Siden Holth er inspirert av muntlig fortellertradisjon, er det likevel et godt utgangspunkt for disse tekstene.

Figur 1 (Gaasland 1999, 100):

Pål og Kerttu er for eksempel begge subjekter i *Kornet og freden*. Hjelper-figurer er personer som Kaisa og Klemmet, mens motstander-karakterer er lensmannen, til dels presten og andre nordmenn. Men Pål og Kerttu er også kontrasterte figurer på noen områder, selv om de ikke er rake motsetninger. Det er flere parallelliserte figurer gjennom de tre romanene, dette er særlig tydelig når det gjelder kvinnekarakterene. Gaasland skriver også at settingen, i dette tilfellet Finnskogen, også kan ha hjelper- og motstanderfunksjoner (Gaasland 1999, 102). Skogen er både et kjært hjem og tilfluktssted, men også årsaken til nesten-ulykker og medvirkende til hungersnøden. Kjennetegn ved karakterer og settinger dreier seg om å identifisere og gradere bestanddelene som utgjør karakterene og settingen (Gaasland 1999, 103–4). Identifisering handler om å finne karaktertrekk, og da særlig karaktertrekk som er spesifikke for den enkelte karakteren eller settingen i motsetningen til andre i samme tekst. Karakterer er «psykofysiske enheter» som både krever beskrivelse av karakterens fysiske fremtoning og personlighet (Gaasland 1999, 104). Gradering handler om å rangere kjennetegnene i forhold til hverandre, for eksempel at Pål dagdrømmer og er lite praktisk anlagt, samtidig som han også er intelligent og manipulativ.

Når det gjelder typologier, er det interessant å finne ut hvor en- eller flerdimensjonale karakterene til Holth er. Gaasland opererer med fire motsetningspar: enkel-kompleks, statisk-dynamisk, overfladisk-psykologiserende og allmenn-individuell, og at dette er med på å bestemme hvor mange dimensjoner karakterene har (Gaasland 1999, 106–7). Det er mulig å argumentere for at vi finner igjen disse motsetningsparene i karakterene til Holth, og oppgaven skal se nærmere på karakterene i *Kornet og freden*, samt Carl Axel Gottlunds karakter i *Steinen blømer* for å diskutere dette nærmere. Gaasland mener også at settinger kan være én- eller

flerdimensjonale, og endringen av Finnskogen gjennom romanene kan være med på å tillegge settingen kompleksitet og flerdimensjonalitet (Gaasland 1999, 108). Finnskogen representerer også en bestemt gruppe mennesker, og historiene kunne ikke utspilt seg på samme vis et annet sted. Hvordan skogen i seg selv endrer karakter er også noe oppgaven kommer nærmere inn på.

Lukács skriver også om typer knyttet til realistisk litteratur, i essayet «Balzac og den franske realisme». Han skriver at typen er et av de viktigste kriteriene for realistisk litteratur, fordi karakterer og situasjoner blir en organisk syntese av det allmenne og det individuelle (Lukács 1975, 188). Karakterene kan være svært detaljert skildret uten at det er individet alene som blir beskrevet, heller er det hele samfunnet i tillegg til det menneskelige som får utløp i de ulike typene. Det at verken samfunnet eller mennesket kun blir betraktet fra et subjektivt eller abstrakt perspektiv i realistisk litteratur, som Holths trilogi er et eksempel på, gjør at problemene menneskene eller samfunnet har, ikke blir henvist kun til den indre sfæren hos menneskene eller til den ytre omverdenen (Lukács 1975, 189). Det er heller en syntese av dette, slik vi kan kjenne igjen fra våre virkelige liv. Lukács beskriver typene som en kombinasjon av historiske hendelser og indre følelsesliv, samtidig som de ulike karakterene nødvendigvis har ulike funksjoner i historien som fortelles.

2.3 Nasjonale følelser, opphavshistorier og myter

Da Norge ratifiserte Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter i 1999, ønsket skogfinske organisasjoner at skogfinnene skulle få status som nasjonal minoritet. Definisjonen for nasjonale minoriteter er at de har en over hundre år lang tilknytning til landet, og i tillegg til skogfinner har kvener/norskfinner, jøder, romer og tatere/romanifolk status som nasjonale minoriteter i Norge (Sannhets- og forsoningskommisjonen 2023, 148). Samene har status som urfolk, som blir beskyttet under ILO-konvensjonen og FNs erklæring om urfolks rettigheter. Nasjonale minoriteter har ikke de samme beskyttelsene, men staten Norge er pliktig til å jobbe for likestilling og ikke-diskrimineringsprinsippet for minoritetene. I tillegg har det blitt opprettet en tilskuddsordning som skal sørge for at nasjonale minoriteter «skal sikres deltakelse i det kulturelle, sosiale og økonomiske liv, og i offentlige anliggender, [...]» (Kommunal- og distriktsdepartementet 2020). Mobiliseringen fra skogfinsk hold vært avgjørende for å få anerkjennelse og status som nasjonal minoritet.

I forordet til *Steinen blømer* skriver Holth: «[d]ette er ikkje ei soge om einskildsmenneske, men om ei slekt. Det er soga om dei udødelege Pålane, garden dei klora seg fast til, og ein strid som vara i hundre år» (Holth 2002, 291). Holth har på mange måter en nasjonalromantisk tilnærming gjennom alle de tre romanene. Anderson lanserer begrepet

«national imagination» når han beskriver hvordan omgivelser fungerer i symbiose med karakterene i den latinamerikanske litteraturen han analyserer. Karakterenes indre verden fusjonerer med de ytre omgivelsene, som gjør selve omverdenen emosjonelt viktig for romanfigurene (Anderson 2016, 30). Dette er et framtreddende trekk i Holths romaner. Omgivelsene gir nasjonal identitet til karakterene, som er forskjellig fra identiteten til nordmennene eller svenskene hun beskriver. Dan Ringgaard skriver at «[l]andskabet er en særlig beskæring af virkeligheden og som sådan en fortolkning af den, et verdensbillede, og derfor altid ideologisk. Landskaber er aldrig uskyldige afbildninger af den uspolerede natur, men en manipulation af den» (Ringgaard 2010, 68–69). Å bruke naturen og omgivelsene aktivt for å beskrive og skape nasjonal identitet, er noe Holth definitivt gjør i romanene sine. Skogen er settingen for alle romanene, samt de ulike gårdene karakterene bor på, blant annet Tyyskilä, Kraasperi og Askosberg.

Saids *Orientalismen* beskriver først og fremst forholdet mellom de hvite kolonimaktene og Midtøsten og resten av det globale sør. Likevel kan beskrivelsen europeiske historikere og politikere brukte for «orientaleren» i en viss grad overføres til skogfinnen, slik forholdet mellom finner og nordmenn blir beskrevet i Holths romaner og i historiske dokumenter som petisjoner og lover. Orientaleren blir beskrevet som «irrasjonell, lastefull (fallen), barnlig og «annerledes»», og europeeren som orientalerens rake motsetning (Said 2018, 52). Vi kjenner igjen denne måten å beskrive minoritetsbefolkninger i Norge også, både på 1600-tallet og i dag, og ordene er påfallende like. Brenden bruker Said i sin analyse av *Gullsmeden*, og det er interessant å se på hvordan han er relevant for *Finnskog-trilogien* også. Samtidig er det viktig å kjenne til forskjellene mellom forholdene i det globale sør og innvandrere til Norge på 1600-tallet.

3 Diskusjon og analyse

3.1 *Kornet og freden* (1955)

3.1.1 Nasjonalfølelse, identitet og fellesskap

Det søttande hundreåret. Brytningstid, heksebrenning, overtru. Men kanskje er alle tider brytningstider for dei som lever oppe i dei? For verda står vel aldri stille. Aldri varar kviletidene i hundre år. [...] Frå aust kom finnane. Dei kom ikkje med nye lærdomar og kunnskap og latin frå den store verda. Dei kom sigande frå sine eigne logne skogar og grov seg ned i nye logne skogar. (Holth 2002, 9).

Kornet og freden er en oppdiktet versjon av opphavshistorien til skogfinnene i Norge, og en fiktiv versjon av historien til Holths egen farssekt. I etterordet for 2002-utgaven skriver Aud

Korbøl at Holth er en av flere forfattere som kan bli oppfattet som representanter for videreført heimstaddikting i etterkrigstiden (Korbøl 2002, 761). Hun skriver at Holths fortellinger oppstår der klasse-, kjønns- og minoritetstematikk møtes. Korbøl mener likevel Pål og Kerttu fungerer godt som allegori på skapelsesberetningen, som skogfinnenes Adam og Eva (Korbøl 2002, 764). Spenningen mellom historiske fakta og fiktive personer er derfor i høyeste grad representert i romanen, selv om Korbøl presiserer at det er fiktive versjoner av ekte mennesker vi blir introdusert for.

Slik skogfinnene blir fremstilt som fellesskap i romanserien, gjør det mulig for oss å følge rød tråd fra vi blir introdusert for Pål og Kerttu, og ned gjennom Holths slekt til hennes egne foreldre i *Kapellet. Kornet og freden* følger de to hovedpersonene Pål og Kerttu fra de møtes til de dør, og synsvinkelen veksler i all hovedsak mellom disse to, selv om vi også får innblikk i de andre karakterene. Pål har flyttet til Finnskogen fra Sverige, der resten av familien hans bor. Pål flyttet etter at kjæresten Brita døde i barselseng, sammen med barnet. Pål og Brita var ikke gift, og i Påls første møte med Kerttu, og senere når han møter andre kvinner, virker det som om Pål er lite reflektert når det gjelder hvordan utenomekteskapelige relasjoner blir sett på av samfunnet rundt ham. Etter hvert gifter han seg med Kerttu, og de flytter inn på tomta hans på Røtneberg, Tyyskilä. De får etter hvert en sønn, vesle-Pål. Vi får gjennom det lille barnet vite hvor farlig skogen er. Vesle-Pål kommer ved ulike anledninger i nærkontakt med ulv og en gang holder han nesten på å drukne. Gyldenløvefeidene, grensekrigene mellom Sverige og Norge på 1670-tallet, preger naturlig nok grenseområdene der Pål og Kerttu bor. Pål verver seg ikke til militærtjeneste, men blir engasjert som såkalt «kunnskapsmann», som var en blanding av speider og spion. Lillebroren til Pål, Klemmet, verver seg derimot til tjeneste og vil senere angre dypt på dette. Pål bruker engasjementet sitt til å advare andre finner, samt villedde de norske styrkene. Etter hvert havner han i søkelyset til sjefene sine, som anholder ham, men ved å late som om han ikke forstår dem, slipper han etter hvert unna. Klemmet flytter inn hos Pål og familien, og de tar også til seg Kaisa, som er enke og krigsflykting.

I tiden etter at krigen er over, er grensetraktene plaget av norske banditter som plyndrer og brenner ned alt de ser. Tyyskilä blir også brent ned. Finnene i området får skylda, samtidig som det er Pål som til slutt brenner bandittene i hjel og på denne måten løser problemet. Kaisa selger tomta si på Grasberget billig slik at Pål og familien kan starte på nytt. Pål og Kerttu har fått en sønn til, Mattis, og Kerttu føder også tvillinger, selv om bare den ene overlever. Datteren Inkeri blir beskrevet som Påls favoritt. Senere får de en datter til, Pirkko. Når barna skal døpes, blir de skrevet inn i kirkebøkene med norske navn: Ingrid for Inkeri og Berit for Pirkko (Holth 2002, 172; 2002, 200). Under Pirkkos dåp undrer Pål over hvordan nordmenn ikke skjønner

forskjell på bokstavene p og b, en problematikk som blir gjentatt i *Kapellet* (Holth 2002, 201). Når det blir uår, må Pål og Kerttu sette bort to av barna til slektninger, for at de ikke sulter i hjel. Selv om familien klarer seg, er beskrivelsene av den absolutte fortvilende nøden av å ikke kunne brødfø egne barn hjerteskjærende. Forholdet mellom Pål og Kerttu er turbulent helt til Pål dør, men det er ingen tvil om at kjærligheten mellom dem forblir sterk. Det gjør inntrykk å lese hvordan Inkeri blir giftet bort som trettenåring, og hvordan hun og Kerttu sørger over Pål når han dør. Romanen slutter med at Kerttu sovner stille inn, mens sønnen Mattis reflekterer over hvor vakker hun en gang i tiden må ha vært.

Lukács' definisjon av sjangeren «historisk roman» passer for denne romanserien, særlig de to første romanene. Når det gjelder *Kapellet* er jeg usikker på om han ville latt hele romanen telle, både fordi avstanden i tid blir mindre, men også fordi Holth skriver om sine egne foreldre mot slutten av romanen. Siden romanene skal fortelle skogfinnenes historie i Norge og samtidig er skjønnlitteratur over Holths egen slekt, er det ikke sikkert det har så mye å si i denne sammenhengen. Lukács setter den realistiske, historiske romanen opp mot den romantiske tradisjonen i særlig tysk litteratur, og han argumenterer for at romantiske forfattere forblir reaksjonære. Selv om tradisjonen hos noen utvikler seg i mer liberal retning, skriver han at karakterene som beskrives i romanene er uttrykk for religiøs eller spirituell moralisme og derfor ikke blir mer enn abstrakte for leseren (Lukács 1962, 68–69). Dette er noe vi kan kjenne igjen fra Markens grøde, der et ahistorisk og mystifistisk menneskesyn overkjører de realistiske utfordringene til Isak Sellanraa.¹ Holths romaner inneholder absolutt anakronismer. Rønning peker blant annet på hvordan kjønnsdiskurs og kjønnsrollebevissthet i historiske romaner er noe som har vokst frem med kvinnelige lesere så vel som kvinnelige forfattere. Hun argumenterer for at bevisstheten rundt kjønn i etterkrigstiden har skapt anakronismer i historiefortellingen, fordi bevisstheten rundt kjønn sannsynligvis var annerledes i den historiske perioden det skrives om (Rønning 1996, 37). Fordi Holths kvinnelige karakterer har en sentral plass, blir blant annet forholdet mellom Pål og Kerttu en anakronisme for hvordan bevisstheten i et ekteskap ville vært på siste halvdel av 1600-tallet.

Lukács bygger teoriene sine på ideer om historisk materialitet som passer godt for Holths univers, der klassekamp alltid er ekstremt synlig. Dette er synlig i *Kornet og freden*, men det er spesielt i *Steinen blømer* at skillet mellom fattig og rik, og «bagge» og finne blir definert ut ifra økonomisk status. Gjennom alle romanene gjør Holth en stor innsats for å skape et litterært, forestilt fellesskap for skogfinnene uten at det er umulig for utenforstående å lese.

¹ Se s. 40-1

Fotnoter og oversettelser hjelper en stakkars bagge når de finske ordene dukker opp. Samtidig er det tapte språket hele tiden et åpent sår. Skogfinnene mistet språket sitt, og identiteten vil alltid bære preg av tapet, selv om det er mye annet en også kan bygge identitet rundt.

3.1.2 Karakterer og typer

Den historiske romanen skal etablere litterære figurer i et univers som resonnerer med leseren i nåtiden og framtiden, samtidig som de framstilles på en troverdig måte. Det er spenninger mellom karakterene i Holths romaner, som tidvis gir like mye mening for etterkrigstiden som for relasjoner mellom skogfinner på siste halvdel av 1600-tallet. Disse anakronismene kommer blant annet til uttrykk i hvordan forholdet mellom Pål og Kerttu blir portrettert, hvordan prestens tanker og følelser tidvis står i kontrast med det han mener er rollen hans i kirken, og hvordan Klemmet lider av posttraumatiske traumer etter han deserterer fra krigen mot Sverige.

3.1.2.1 Pål: «hedningen på Røtneberg»

Pål Hindriksson Tyyskiäinen, eller Poul Hendrikssøn Tysk, er født i 1647 i Sverige, og er ved romanens begynnelse på utsiden av finnesamfunnet på Finnskogen. Han kommer tilflyttende fra Sverige, der foreldrene og brødrene fortsatt bor. Han slår seg likevel ned på Røtneberg etter at kjæresten Brita dør i barsel. Pål er underkant av 30 år når vi blir introdusert for ham, og han synes han har blitt tildelt en hard hånd av Gud. Det kommer frem at Pål blir betraktet som mistenkelig, eller i alle fall som en som ikke er en del av det mer etablerte finnesamfunnet på Grue. Samtidig blir det nokså tidlig klart at han både kan lese og skrive, og at presten blant annet har brukt ham som tolk for å kommunisere med resten av finnene: «Herr Anders såg – sjølsagt – finnane som halvhedningar og mindreverdige menneske, men dei hadde «muligheter» – ja, dei hadde muligheter» (Holth 2002, 35). Fordi Pål ikke er spesielt flink til å dra i kirken, går det mange rykter om ham. En dag kommer Kerttu opp til Tyyskilä på leit etter geita si. Pål får med det samme lyst til å innlede en relasjon, men selv om Kerttu nok også får et godt øye til ham, lar hun seg ikke rive med av følelser like lett som Pål. Det går en tid før de gifter seg, og Pål slår seg opp og bygger ut. Han blir forsøkt skjemma av presten ved å bli innkalt til katekisme, men Pål har fordel av at han har fått mer skolegang enn samtlige andre finner i området.

Pål er et svært emosjonelt menneske, som både har et urolig sinn og som drømmer om større ting og et bedre liv. Han er intelligent, men ikke alltid den mest rasjonelle. Pål gifter seg med Kerttu, og lover henne vinduer med glass. Det er tydelig at det er mye Pål gjør, men kanskje vel så mye han ikke gjør. Selv om Påls hensikter ikke er vanskelige å relatere seg til, blir han framstilt som en relativt selvopptatt fyr, som på mange måter ikke er interessert i hvordan

handlingene hans påvirker de rundt ham. Jamfør Lindbachs kommentarer om hvordan kjønnsrollemønsteret i Holths romaner bryter med annen settlerlitteratur. Pål blir beskrevet som tidvis en barnslig og umoden mann. Dette er tydelig i flere av interaksjonene hans med kvinnene han møter, og han har svært liten forståelse for hvordan kvinner blir dømt etter andre standarder enn menn: «Pål slepte ikkje hånda hennes. Den venstre armen hadde han lagt over ansiktet. – Du kunne vel vera litt snill – sa han kjøvd. – Det kan du vel skjöne eg ikkje kan» (Holth 2002, 18). Dette er fra Påls første møte med Kerttu, og selv om han på dette tidspunktet er full av tanker om Brita, kjæresten hans som døde i barselseng, er han fortsatt like korttenkt, og Kerttu er derfor den som må «redde» situasjonen.

Pål er en rastløs type før han gifter seg med Kerttu, og han motsetter seg å bli kjent med de andre finnene på Finnskogen. Han drar heller i kirken på søndager. Derfor kommer det som et sjokk på både presten og forsamlingen ellers når han viser seg å være den mest lærde finnen blant alle. At Pål blir beskrevet som «hedning» gir ham et mytologisk preg. Dette er Pål som er stamfaren til Holth, og i overført betydning til skogfinnene generelt. Likevel gjør Holth et poeng ut av å skildre Pål, og etter hvert de påfølgende «Pålane», som både romantiske og ikke nødvendigvis pragmatiske eller rasjonelle menn. Her kan vi se en parallell mellom manns karakterene i Finnskog-trilogien, og hvordan Per blir framstilt i «Tomasdagen». Mennene blir både framstilt som ekstremt bevisste på kjønnsrolleforskjellene i det patriarkalske samfunnet, samtidig som dette ikke nødvendigvis gagnar dem, uten at de er klar over dette. Der kvinnene også er bevisste på hvordan samfunnet rangerer kjønnene i forhold til hverandre, har de i større grad oversikt over hvordan de likevel kan overta kontroll over livene sine. Pål er på en måte offer for eget kjønn, uten at han forstår problemene dette skaper i samlivet med Kerttu. Likevel er Pål en flerdimensjonal karakter. Leseren får innblikk i hvordan han forandrer seg gjennom tidene, og hvordan han forblir den samme, men vi får også innblikk i hvorfor han gjør som han gjør. Selv om han til tider framstilles som irrasjonell er han ikke endimensjonal.

3.1.2.2 *Kerttu*

Kerttu fra Mullikkala blir introdusert til leseren gjennom Påls øyne: «[å]hå – ho var minst så pen som Brita. Enda ein kunne ikkje seia kva som var vent på henne heller. Brei nase og brei munn og breie kinnbein. Likevel var det som sjølve sola kom gåande» (Holth 2002, 14–15). Det er tydelig at Pål ønsker seg ei kone, siden han umiddelbart mister munn og mæle, og dagdrømmer om dette. I løpet av den korte samtalen han har med Kerttu første gang de møtes, inviterer han henne inn for «å kvile på armen [hans]» (Holth 2002, 17). Kerttu er et annet sted enn Pål både emosjonelt og intellektuelt, og sier han ikke må være uvettig. Det blir ikke sagt

noe om at Kerrtu vet om Brita, Påls kjæreste som døde i barsel. Men Kerrtu er klar over samfunnet rundt dem i større grad enn hva Pål er. Kerrtu og Pål elsker hverandre, men har vidt forskjellige måter å håndtere motstand på. Kerrtu er praktisk anlagt, mens Pål er en drømmer. Selv om Pål og Kerrtu begge er protagonister, ser vi definitive likhetstrekk med hvordan Kerrtu og i de påfølgende romanene Inkeri, Anne, Marit og Kirsti blir beskrevet.

Hvis aktantmodellen til Gaasland² tar utgangspunkt i Kerrtu som subjekt, kan hennes prosjekt beskrives som summen av familiære relasjoner og ytre omstendigheter. Pål er tidvis en hjelpefigur, men også til tider en som ikke nødvendigvis hjelper til for å realisere Kerttus prosjekt. Når Kerrtu vil gjemme det de har igjen av penger, og anklager Pål for å være uforsiktig, blir han rasende. Fortelleren beskriver en rasjonalitet hos Kerrtu som Pål ikke har på samme måte. Hvorfor skal de egentlig bruke penger på sprit om de kan brenne den selv? (Holth 2002, 93). Kerrtu blir ofte stående alene i prosjektet de egentlig skal være to om. I tillegg beskriver Holth både fødsler og spedbarnsdød relativt usentimentalt, men dette er samtidig med på å gi karakteren Kerrtu en dybde og modenhet som ikke Pål nødvendigvis har. Selv om det første vi får vite om Pål er at kjæresten døde i barselseng, er Pål fanget i følelsene på en helt annen måte enn Kerrtu og de andre kvinneskikkelsene i romanene.

3.1.2.3 *Klemmet*

Klemmet er Påls yngre bror. Han blir introdusert for leserne når krigen mot Sverige trappes opp, og brødrene diskuterer hvor de skal gjøre av seg. Klemmet er den eneste av brødrene som verver seg til krigstjeneste som soldat. Det kommer frem at Klemmet har et behov for å distansere seg fra den finske identiteten og vil bevise sin norskhet ved å gå i striden. Dette har katastrofale følger for Klemmet. Han ender med å få fryktelige plager etter at soldatene plyndrer en gård, og han ender med å desertere. Han har mareritt og plages med ekstrem skyldfølelse. Klemmet bruker lang tid på å finne igjen kvinnen fra gården han var med på å plyndre. Til slutt finner han henne, og han bekjenner synden sin for en fullsatt Grue kirke: «– Eg er ikkje sint på deg – og ikkje redd deg lenger» (Holth 2002, 191). Katerine tilgir ham, og Klemmet kan endelig leve igjen, og fri seg fra traumene sine. Etter dette gifter han seg med Liisa Kaikelanen, og flytter fra Pål og Kerrtu til Hov. Pål og Klemmets bror Erkki flytter også sammen med dem. Det at Holth har valgt å inkludere Klemmets krigstraumer er sannsynligvis et bevisst valg. *Kornet og freden* ble utgitt for første gang ti år etter 2. verdenskrig, og på dette tidspunktet i Norge begynte man å bli opptatt av krigstraumer på denne tiden, særlig konsentrasjonsfanger og krigsseilernes mareritt og angst (Hjeltnes 2020). Psykologien som fag hadde utviklet og

² Se figur 1, s. 16.

spredt seg gjennom siste del av 1800-tallet og første del av 1900-tallet, men det var først etter 1. verdenskrig at forståelse, diagnostikk og behandling av krigstraumer kom på dagsorden (Eid og Herlofsen 2004). Derfor er dette en anakronisme, ikke fordi Klemmet har traumer, men at han reflekterer over dem som han gjør. Beskrivelsene av Klemmets mareritt og fryktelige plager, er nok annerledes enn en mann på slutten av 1600-tallet selv ville beskrevet dem. Likevel er dette noe som gir karakteren dybde og en tydelig narrativ fremdrift. Klemmet blir beskrevet som en hjelper-figur, men til tross for beskrivelsene av hans posttraumatiske lidelser, er også løsningen på problemene hans å finne kvinnen hvis gård han var med på å plyndre, og når han ber henne om tilgivelse, har ikke traumene hans noen videre plass i romanen. Han gifter seg med Liisa og tar vare på barna til Pål og Kerttu gjennom den harde vinteren (Holth 2002, 191). Derfor er han ingen kompleks figur. Han har psykologiske traumer, men det er heller ikke noe mer vi hører om.

3.1.2.4 Kaisa

Kaisa er krigsflyktning og er omtrent en generasjon eldre enn Pål og Kerttu. Hun flytter inn hos dem og hjelper til med barna. Hun er også en stor støtte for Klemmet når han kommer tilbake fra krigen med traumer. Når Tyyskilä brenner ned, selger hun tomte si på Grasberget, eller Kraasperi, billig til Pål og Kerttu slik at de kan bygge nytt. Kaisas funksjon i romanen er å støtte familien, særlig Kerttu og Klemmet. Hun er en klassisk hjelpertype, uten at personligheten hennes blir belyst i særlig grad. Vi hører stort sett om henne i forbindelse med Klemmets traumer eller når hun hjelper Kerttu med ungene og gården. Kaisa har i likhet med Klemmet en hjelper-funksjon for familien etter hun flytter inn hos Pål og Kerttu, og hun er med i historien for å drive handlingen framover. Det at hun ikke blir gitt noen kompleks karakterutvikling gjør ikke karakteren overflødig, men er med på å vise leseren hvor det går et skille mellom hoved- og birollene i historien.

3.1.2.5 Inkeri

Inkeri er den første datteren til Pål og Kerttu: «Inkeri var tvilling. Men broren døyde straks han var fødd. Hadde ikkje Kaisa vori så omtensksom som ho var, så hadde han fått døy udøypt. [...] Ho kalla han Olof, det fyste namnet som fall henne inn» (Holth 2002, 173). Inkeri har et spesielt nært forhold til Pål, selv om de har to sønner fra før og får en datter til senere. Når Pål og Kerttu velger å sette bort yngstedattera Berit og yngstesønnen Mattis til Klemmet, Liisa og Erkki før vinteren i uåret, vil verken Inkeri eller vesle-Pål skilles ad med foreldrene, og de ender med å bli hos dem gjennom vinteren. Når familien er på besøk hos Kerttus foreldre, skjønner ikke Inkeri hvorfor Kerttu ikke forteller faren hvor dårlig det står til med dem i matveien: «Ho

tykte mora var litt dum. Kva skulle det vera godt for å låte slik for far sin?» (Holth 2002, 226). Inkeri har ikke helt forståelse for stoltheten til Kerttu mens hun fremdeles er et barn, og det er tydelig hun idealiserer faren på en måte som gjør det er vanskelig for henne å forstå Kerttus rasjonalisering. Siden verken Inkeri og eller Vesle-Pål går med å bli satt bort over vinteren, sulter de sammen med foreldrene, før de bestemmer seg for å reise til Klemmet på Hov. Inkeri blir siden giftet bort som barn, selv om Pål gir henne mulighet til å velge. Når faren ligger på dødsleiet, forstår hun at hun og ektemannen Aarni ikke deler den samme kjærligheten som foreldrene har gjort. I starten av *Steinen blømer* får vi så vidt et gjensyn med Inkeri og Aarni, som begge blir gamle, men når Inkeri dør, er det tydelig at finnene allerede har blitt degradert av skogseierne (Holth 2002, 394–96). Det er et generasjonsskifte som blir veldig tydelig ved at karakterene dør og økonomisk diskriminering tiltar i styrke.

3.1.3 Krigen som kontekst

Krigen gir historisk kontekst til fortellingen om Pål og Kerttu. Det er tydelig fra første stund at finnene på Finnskogen føler at tilknytningen til finnene på andre siden av grensen, er sterkere enn hva den er til både Norge og Sverige. Likevel sørger lensmannen for å få finnene i tjeneste for Danmark-Norge. Men Pål er mer opptatt av å beskytte finnene på den andre siden av grensa enn å være fullstendig ærlig med sine overordnede, noe som gjør at han havner i trøbbel:

– Snakkar han sant denne gangen? – Om eg snakkar sant? Eg har da aldri sagt anna enn det som sant er? – Maule halten! Det kom som eit raut frå ein sint stut. Pål vart og så sint at otten vart borte. Nasen glødde, og dei blå auga gnistra mot offiseren. Så la han armane på ryggen og venta. Så uendeleg låtteleg ein slik sint og utspjåka offiser i grunnen såg ut. Gikk der og spanska i blanke støvler og snorer og fjør og innbilte seg han var allmektig. – Når du får rauta frå deg, skal eg tala, sa han på finsk (Holth 2002, 109).

Pål slipper ut av fengsel ved å late som han forstår mindre norsk enn det han faktisk gjør. Han snakker tilbake til offiserene og håner dem på finsk. Til slutt slipper han ut. De har ikke bevis for at han har gjort noe galt, og de trenger ham som kunnskapsmann til tross for at de ikke stoler på han. Anderson argumenterer for at språk er en utrolig viktig faktor for at nasjonale fellesskap oppstår og består. Dette er også grunnen til at norske myndigheter ikke ville legge til rette for finske gudstjenester og finskopplæring i skolen utover 1800-tallet (Anderson 2016, 41). Gyldenløvefeidene gjorde at finnene ble nødt til å forholde seg til nordmennene og svenskene, der de tidligere hadde fått være i fred. Etter krigen ble finnene utsatt for plyndring og herjing uten at embetsverket kom med noen støttende hånd. Dette er også noe som blir beskrevet i *Kornet og freden*, når som nevnt før, Tyyskilä blir brent ned av banditter etter at krigen er over

(Holth 2002, 117). Finnene ble utsatt for mye diskriminering, og selv om de ble angrepet av banditter etter krigen, viste lensmannen lite respekt og lojalitet og hjalp dem ikke mot dem som plaget dem.

3.1.4 Skogen som setting

Geografien er en svært viktig identitetsmarkør i disse romanene. Skogen er både kjent og ukjent, håndterlig og vill. De norske stedsnavnene blir «forfinsket», noe som gir romankarakterene eierskap til stedene de bor. Finnskogen ligger i den sørøstlige delen av tidligere Hedmark fylke, og er et område som er rikt på skog og råmateriale. Dette har vært et område hvor arbeiderklassen har dominert, fordi skogen har vært formelt eid av rike familier som ikke har holdt til i Solør (Vestheim 1974, 180). Dette er også et område hvor både skogfinner og tatere har eksistert side om side med majoritetsbefolkningen, og opplevd diskriminering og fornorskningpolitikk (Sannhets- og forsoningskommisjonen 2023, 145). Romanene til Holth handler både om kulturmøter og klasseforhold, men geografien er alltid sentral for handlingen. Skogen spiller en stor rolle i hvordan karakterene forholder seg til hverandre, men også i hvordan nordmenn og svensker forholder seg til finnene.

Holth beskriver skogen som både noe mytisk og trygt, og noe enormt og farlig. Når Kerttu går gravid for første gang, blir det sagt at «bjørnen var vill etter kvinner som gikk med barn», og når ungene kommer til verden, blir skogens lunefullhet og fare beskrevet ved flere andre anledninger (Holth 2002, 69). Ulven blir til stadighet beskrevet som nærgående, særlig om vinteren. Kerttu blir livredd når vesle-Pål står ansikt til ansikt med en ulv som guttungen tror vil leke med ham (Holth 2002, 149). Skogen er både hjelper og motstander, men det som er spesielt interessant er hvordan vi særlig får innblikk i det tøffe livet i skogen. Holth velger også å skrive inn både norrøn og finsk mytologi for å fortelle om skogfinnernes tilhørighet til skogen, men også hvordan noen stedsnavn ikke ble forfinsket: «Skasjøen hadde sjøen hett i mannsminne. Skigudinna, jaktgudinna, trolldottera frå Trymheim hadde gjord han til sin sjø den gongen ho rømde frå mannen som ville bo ved havet» (Holth 2002, 133). Ved å vise til en kontinuitet til steinalderfolket, sementerer Holth finnernes tilhørighet til skogen og sjøene til tross for at de ikke ga nye navn til absolutt alle steder på Finnskogen.

3.2 *Steinen blømer* (1963) og Carl Axel Gottlund

Den andre romanen i Holths trilogi handler om barna til Pål og Kerttu og deres etterfølgere, og følger dem gjennom 1700-tallet til Gottlund kommer til Finnskogen på 1820-tallet. *Steinen blømer* handler i stor grad om fattigdom og mangel på eiendomsrett, og hvordan skogfinnene

blir fratatt gård og grunn, og blir tvunget til å jobbe som husmenn for mektige familier. Derfor er det naturlig at en sentral del av denne romanen er beskrivelsene av tiltakende gnisninger mellom finnene og nordmennene: «Ifjor var han innkalla som vitne i ei sak, da var det kaksane som ikkje var samde seg imellom om grenser og rådeler. Det var litt uklart kven som åtte skogen omkring Tyyskilä, og kvar grensa gikk mellom Lauvhaugskogen og Røtnebergskogen» (Holth 2002, 327). Spenningen tiltar i intensitet gjennom romanen, og når Gottlund dukker opp i siste kapittel, er finnene svært demoralisert. Finnene har blitt behandlet uten særlig respekt av det norske embetsverket, noe som forsterker interessen for Gottlunds idé om en «miniaturstat» på Finnskogen (Niemi, Myhre, og Kjelstadli 2003, 120). . Det er ikke før i det siste kapitlet, «Studenten fra Juva» i *Steinen blømer* at Gottlund blir introdusert som romankarakter.

3.2.1 Carl Axel Gottlund (1796-1875)

Reiseskildringene til Carl Axel Gottlund fra 1820-tallet er delvis det som Holth har brukt for å konstruere det litterære landskapet som beskriver det geografiske området vi i dag kaller Finnskogen. I innledningen til den svenske oversettelsen av Gottlunds dagbøker, står det: «[u]nder Gottlunds ungdom var finnskogen, såsom vi kanner den idag, ett så gott som okänt område utan egen tydlig identitet. Yttre intressenter hade dock börjat att uppmärksamma den» (Forsberg, Tenhuinen, og Gottlund 2021, 11). Anna Ø. Forsberg og Niclas Persson Tenhuinen skriver også kort om ulike utgaver av dagbøkene, og hvordan de har blitt samlet. Gottlund skrev dagbøkene delvis på finsk, og fullstendig oversettelse til svensk skjedde ikke før «finnättlingen» Olov Olovsson fikk i oppdrag å forberede manuskriptene for utgivelse for allmennheten i 1931-33. Gottlund kom til finnskogene på den svenske siden av grensa for første gang i 1817. Han studerte i Uppsala, men ble ivrig i å studere finneinnvandringen til Värmland da han ble klar over dette via en bok av Friedrich Rühs:

Boka hadde et eget avsnitt om Sveriges skogfinner som hadde fanget Gottlunds særlige interesse. At han selv var fra Savolax, gjorde ikke lesningen mindre interessant. Dette ble begynnelsen på et feltarbeid som strakte seg fram til 1823, da reisene og oppholdene på finnskogene fikk en brå slutt [...] Gottlund er i ettertid kalt «Finnskogens apostel», selv om betegnelsen ikke er helt treffende. Religiøst misjonsarbeid kom i virkeligheten til å utgjøre kun en ganske liten del av virksomheten. [...] Én ting var hva som var planlagt, og det var gjort i god tradisjon fra opplysningstiden – folket skulle undervises og ytes bistand til selvhjelp. [*sic*] En annen sak var hva utfallet ble. Og utfallet kom til å bli sterkt preget av et romantisk møte med finnskogene og menneskene der (Niemi, Myhre, og Kjelstadli 2003, 113).

Gottlund blir beskrevet som, svært entusiastisk, og nedtegnelsene hans gir mye og grundig informasjon om det skogfinske samfunnet på denne tiden. Samtidig er det tydelig at Gottlund

hadde et nasjonalromantisk prosjekt, og det er nødvendig å ha et kritisk blikk når man skal vurdere sakligheten hans. Dagbøkene er interessant lesning. Gottlund er både svært nøyaktig og detaljert i nedtegnelsene av hvilke familier som er bosatt hvor, og han inkluderer norske og finske stedsnavn, og ikke minst inkluderer han de finske etternavnene til personene han omtaler. Dette gjør at dagbøkene har fått stor historisk verdi, siden den norske kirken kun brukte patronymymer på denne tiden. Ett eksempel på nedtegnelse fra dagboken er:

Jag dröjde ej länge i *Kärmämäki* (häremellan och *Löfåsen* rinner en bäck uti *Rottna*), härifrån hade jag 1 f. ödslig väg till **Gräsberg** (Krasperi). Här var 4 gårdar under Anker. Jag gick til en af de nedersta gårdarne, der bodde *Matts Mårtensson Hähmä*, en dugtig och glad värd. Då jag inkom såg jag 6 á 7 barn, alla af 10-12 års ålder hvilka sutto kring den öfre bordsändan och las. De voro flickor och gossar om hvarandra alla vackra och nätta barn. Gossarne voro så lika att man kunnat tro dem vara bröder, deras lika klädedräkt bidrog äfven mycket härtill (Gottlund 2021, 287).

Gottlund veksler altså mellom å notere ned stedsnavn, gårdsnavn og navnene på dem han møter, samtidig som han skriver ned veibeskrivelser mellom gårdene og beskriver menneskene han møter i detalj. Likevel mener Niemi at Gottlund kan kritiseres for metodologien han har brukt for å samle informasjon. Gottlund brukte finskkunnskaper til å bedømme etnisiteten, men hos flere av finnene hadde nok fornorskningen kommet lengre, og dette er ikke slik andre har identifisert finner i de samme områdene på samme tid (Niemi, Myhre, og Kjelstadli 2003, 118). Men selv om Gottlunds metode ikke nødvendigvis var vanntett, hadde han et tydelig fellesfinsk nasjonalt prosjekt. Dette i tillegg til at han oppriktig ønsket å heve statusen til finnene i området, gjorde at han fikk status som «Finnskogens apostel». Det var tydelig at Gottlunds petisjon og evne til å forene finnene mot statsmakten hadde gjort dem styresmaktene betenkte. I tillegg var det nok vanskelig å for kongen og regjeringen å virkelig se hvordan det skulle være positivt for staten å gi finnene mer selvbestemmelse. I løpet av 16- og 1700-tallet ble skogene solgt til private godseiere, som Anker. Dette førte til tiltagende økonomisk diskriminering for finnene, som ble gjort til husmenn eller leilendinger (Niemi, Myhre, og Kjelstadli 2003, 120). Gottlund ønsket å etablere en kirke på Svullrya hvor gudstjenestene kunne holdes på finsk, noe som ikke var tillatt, og sørget for at han og noen andre finner fikk audiens hos kongen i Stockholm. Gottlund mislyktes når det gjaldt opprettelsen av kirkesognet, sannsynligvis fordi det var umulig å gjennomføre politisk (Niemi, Myhre, og Kjelstadli 2003, 120–22). Likevel har reisene hans hatt stor betydning for det skogfinske fellesskapet, og det førte til at finnene fikk bedre kår utover 1800-tallet.

Gottlunds fellesfinske ideal er altså for mange skogfinner utgangspunktet for hvordan

den skogfinske identiteten ble gjenfunnet. Holth spiller på Gottlunds samlende vesen i romanen, og selv om det kanskje reduserer hans faktiske menneskelighet, er det veldig nødvendig for dramaturgien i romanen. Hele *Steinen blømer* har handlet om økonomisk undertrykkelse og diskriminering, men til slutt viser Messiasfiguren seg for skogfinnene. Selv om kravene til Gottlund ble avvist i Riksdagen, fikk skogfinnene gjennomslag på ett punkt:

Ett av kravene i petisjonen ble nærmest fullt ut innfridd. I 1823 vedtok de norske sentralmyndighetene at leilendingsgårdene i konkursbo etter godsene skulle selges rimelig på auksjon. Dermed ble et stort antall skogfinner selveiende bønder, også med full adgang til skogsdrift og salg av tømmer, og mange skogfinner ble snart velstående. Gottlund og skogfinnene ble overvåket under mobiliseringen, slik mange konfidensielle rapporter viser, og virksomheten deres ble rapportert fra lensmann til fogd og videre til amtmann og departement/regjering. Det ble også nøye søkt i lover og instruksjoner etter handlinger som skogfinnene kunne stevnes for, som bestemmelser om «almuesamlinger» og om bruk av budstikke, som var forbeholdt øvrigheten, men som Gottlund gjorde seg nytte av. Gottlunds korrespondanse ble også åpnet og gransket (Sannhets- og forsoningskommisjonen 2023, 170).

Dette gir en ubehagelig gjenklang tilbake til Lofthusreisningen, og senere hvordan Thranebevegelsen ble slått hardt ned på, var ikke konsekvensene kun negative. At mange ble selveiende bønder og kunne legge husmannstilværelsen bak seg, var nok et svært viktig tiltak fra statens side.

3.2.1.1 Framstillingen av Gottlund som romankarakter

Gottlund blir framstilt som idealisten med hjertet i hånda:

Aldri hadde han visst at det fans så mye fattigdom og nød. Aldri hadde han drømt om at stammefrendene hans i disse skogane levde under slike kår. Men nå skulle det bli annleis, så sant han heitte Carl Aksel Gottlund. Det verste var ikkje fattigdommen, ikkje fåkunna, men den oppgiande husmannsånda han møtte så mange stader (Holth 2002, 521).

Dette stemmer nok til dels overens med hans egne nedtegnelser. Han la aldri skjul på hvor begeistret han var over stedene han besøkte, og menneskene han møtte. Likevel har nok Holth vært bevisst på hvordan hun har framstilt ham. Han er den stereotype helten, David mot Goliat, som kjemper småkårsfolkets sak mot den diskriminerende majoritetsbefolkningen. Samtidig er dette en veldig romantisk og lite nyansert versjon av Gottlund, men effekten for å skape nasjonalfølelse og fellesskap for skogfinnene, er sterk. I Gottlunds dagbøker, som er nedskrevet mens han selv var i 20-årene, er preget av ungdommelig idealisme og nasjonalisme, som Holth bygger videre på i romanen. Likevel er dette en oppdiktet versjon av Gottlund som ikke kan

sies å være fullstendig virkelighetsnær.

Religiøst misjonsarbeid var ikke hovedgrunnen til Gottlunds reiser til Finnskogen, men får likevel stor plass når Gottlund dukker opp som romankarakter. Gottlund blir framstilt som en håpets mann, som får de nedbrutte finnene til å *tro* igjen, samtidig som idealismen hans sprer seg (Holth 2002, 524–25). Finnene er umiddelbart tiltrukket av Gottlund, og reiser dit han befinner seg for å fortelle om hvordan de har det og om livshistorien sin. Avskyen mot det Ankerske Fideikommis er sterk i samtalene Holth dikter opp, og Gottlund blir beskrevet som en hjelpefigur for selve finnefellesskapet og Finnskogen selv. Han blir kun beskrevet ut ifra smittende idealisme, samtidig som han blir tillagt drømmer om hvordan planene de legger når han er der, vil spille en rolle langt fram i tid (Holth 2002, 530–31). Han framstilles på en måte som passer med syntesen til den lukácske typen, og derfor virker framstillingen av ham relativt endimensjonal og til dels stereotypisk. Men dette har en viktig funksjon for å beskrive hvordan han inspirerte samfunnet på Finnskogen da han oppholdt seg der.

3.3 *Kapellet* (1967)

Kapellet er den siste romanen i trilogien, som tar for seg hvordan finnene til slutt fikk reist en kirke på Revholt på Grue Finnskog. Den første siden i romanen er salmen «Klokkene i Revholt kapell», som beskriver slitet skogfinnene har vært gjennom for å få reist egen kirke. Men en annen ting som er lagt vekt på i romanen, er hvordan finsk språk og finsk uttale var uønsket blant skogfinnene selv gjennom 1800-tallet, noe som forklarer hvorfor det finske språket døde ut. Vi ser diskusjonen mellom Kari og Mortti, der Mortti oppgitt prøver å fortelle Kari at barna er nødt til å lære seg norsk, og at å få skole på Finnskogen før de får kirke kan være bra for dem: «Båna sleit til de var på gråten. Kunne dei for at baggane ikkje hørde forskjell på b og p? – De lyt freiste å lære den norske uttalen til de skal til presten!» (Holth 2002, 569). Likevel avsluttes romanen med gudstjeneste i Revholt kapell, der salmene blir sunget på finsk. Kirken er både stappfull og alle er rørt til tårer, men hvorvidt dette er en faktisk fortid eller en forestilt fortid slik som Morrison beskriver i *A Mercy*, er mer uvisst. Det er mulig at Holth til dels beskriver fortiden med romantiske briller, særlig siden hun selv aldri fikk mulighet til å lære seg det skogfinske språket. Uansett endte skogfinnene til slutt med å få et kirkebygg på Revholt, som i seg selv blir sett på som en seier.

3.3.1 Kirken og religion

Kirken og prestene har en interessant funksjon i romanen. Det er herr Anders eller herr Lars som er prester i Grue sogn, og når vi leser ut ifra deres perspektiv, blir finnene beskrevet med

en nedlatende og paternalistisk tone. Selv om herr Anders helt tydelig bryr seg om finnene, er han helt tydelig på at de er annerledes enn ham selv, og dette er noe han hele tiden tenker på:

Herr Anders såg – sjølsagt – finnane som halvhedningar og mindreverdige menneske, men dei hadde «muligheter» – ja, dei hadde muligheter. Mange av dei var nesten like så oppvakte som hans egne soknebarn. Eigne? Akk, desse arme frå skogane var vel og hans egne soknebarn. Ikkje ein spurv fall til jorda utan at Herren ville det (Holth 2002, 35).

Likevel blir presten imponert over Pål, når han først kommer til katekisme: «– Er innkalte finde Poul Hendrikssøn Tysk ankommet? Pål reiste seg i stolen. Alle såg på han, og han likte det. Klokkaren målte han som han skulle vera eit sjeldant og kanskje ikkje heilt ufarleg dyr» (Holth 2002, 42). Det er også morsomt hvordan Holth gir prestene danske replikker, nettopp for å markere avstanden mellom finnene og presten. Samtidig viser dette også en mørk side ved kirkens rolle på Finnskogen. Finnene var helt tydelig mindreverdige selv om prestene hadde mye omsorg for dem, og det er noe sårt i hvordan det danske språket så tydelig representerer det stuerene, og hvordan det finske språket til slutt gikk tapt for skogfinnene. Kirkebygget har også en sentral plass i romanene. Den siste romanen handler om Revholt kapell, og kapellet lå der Grue Finnskog kirke ble reist. Selv om dette er en definitiv seier for skogfinnene, skjer dette også på bekostning av språket. Drakampen mellom å assimileres inn i storsamfunnet for å få goder som skolehus og kirkebygg og bevare den finske egenarten, er sterkt til stede gjennom hele romanen.

3.3.2 Nynorsk som skriftspråk

I og med at Solør-området ikke er blant områdene på Østlandet der nynorsken har stått sterkt, er det likevel ikke veldig overraskende at Holth valgte nynorsk som skriftspråket sitt. Holth skrev på det Geir Vestheim kaller «dialektfarga nynorsk», noe som gjør språkvalget svært interessant (Vestheim 1974, 177). Denne bevisste språkhandlingen Holth gjør ved å bruke sin egen versjon av nynorsk, blir en del av målet om å ta tilbake kulturen og gjenfinne den skogfinske identiteten. Idar Stegane skriver at Holth vokste fram som forfatter i *Arbeidermagasinet*, som ga rom for å skrive på nynorsk. At Holth var aktiv kommunist hele livet har også hatt betydning for valget av skriftspråk (Stegane 1980, 20). Selv om nynorsken aldri har hatt en sterk posisjon i Solør-Odal, er Holths nynorsk definitivt politisk og identitetsskapende.

Vestheim påpeker at der Vestlands-bøndene i større grad hadde sympati og jobbet sammen med husmennene, var det ikke slik med storbøndene på Østlandet, der Bondepartiet sto sterkt og i stor grad samarbeidet med rike byborgere. Vestheim mener at dette, samtidig

med at Ivar Aasen hadde mye mindre interesse for dialektene på Østlandet enn Vestlandet, er en av grunnene til at nynorsken har stått så svakt i bygdene på Østlandet (Vestheim 1974, 176). Det er derfor særlig interessant at Holth, som ikke kunne snakke eller skrive på finsk, bruker et talemålsnært nynorsk til å formidle fortellingen om skogfinnene. Vestheim viser også til sosialisten og målmannen Olaus Fjørtoft, som la seg på en radikal linje i målspørsmålet, og ønsket at bygdefolk i større grad skulle skrive på talemålet sitt heller enn et oppkonstruert skriftspråk (Vestheim 1974, 177). Dette ser vi at Holth i stor grad gjør i romanene om Finnskogen, der språket hennes er talemålsnært heller enn nær den nynorske skriftnormen. Det finske språket er fornorsket bort, noe hun også på en elegant måte viser i romanen når presten herr Anders tenker eller har replikk, da romanen er skrevet på Holths versjon av nynorsk. Språket til herr Anders er dansk, og hun bruker riksmålsnært eller dansknært bokmål for å vise avstanden mellom finnene og embetsverket. Samtidig vet vi at Pål snakker svensk i tillegg til finsk, men det er bare unntaksvis replikkene hans skrives på svensk, for å vise at han stort sett snakker finsk. For å forklare hvordan språk og nasjonalisme henger tett sammen, skriver Benedict Anderson at «[t]he birth of administrative vernaculars predated both print and the religious upheaval of the sixteenth century, and must therefore be regarded (at least initially) as an independent factor in the erosion of the sacred imagined community» (Anderson 2016, 41). Holth er helt åpen om at hun ikke selv snakket finsk, men å velge nynorsk er et bevisst, språkpolitisk valg, særlig siden hun er fra et område der bokmål har vært det mest brukte skriftspråket.

Holths litteratur har sannsynligvis lidd noe under at hun har valgt nynorsk som skriftspråk. Kvinnelitteratur blir ofte klassifisert som litteratur som er skrevet *av* kvinner, og gjerne *om* kvinner (Stegane 1980, 9). Selv om det er mange mannlige karakterer som spiller store roller i romanene, er det kvinnene som leseren får mest sympati for. I motsetning til hvordan mannlige forfattere gir kvinnelige karakterer plass, gir Holth sine mannlige karakterer dybde og personlighet. De er ikke kun rekvisitter for å drive fortellingen framover eller for å støtte oppom de kvinnelige karakterene. Stegane skriver at kvinner som skriver på nynorsk, i alle fall da han skrev dette bokkapittelet i 1980, ofte representerer arbeiderklassen, samtidig som de er kvinner. Derfor opplever de en form for dobbel undertrykking, da nynorsk da og til dels fortsatt, blir sett på som noe fra utkanten eller landsbygda (Stegane 1980, 10). Språkvalget har vært politisk bevisst, men det er også en måte å bruke definisjonsmakten hun hadde som forfatter for å skape et språklig fellesskap for skogfinnene som hadde mistet det finske språket. Holth skriver at hun «fulgte hjartet sitt» fordi hun aldri ble fornøyd med stilen da hun forsøkte å skrive på bokmål, og la nynorsken så tett til dialekten hun kunne (Holth 1979, 130). I stedet for

å skrive romanene på bokmål, viser hun hvordan forfatteren kan være en viktig faktor for et minoritetssamfunn, ved at hun både gjennom historiene hun forteller og språket hun velger gir rom for fellesskap andre kan slutte seg til.

4 Skogfinnelitteraturen og Åsta Holths historisk-politiske prosjekt

Holth skaper forestilte fellesskap ved å invitere leseren med på den skogfinske identitetens opprinnelse og utvikling i Norge, fra midten av 1600-tallet til slutten av 1800-tallet. Et sentralt motiv i romanene er hvordan finnene i liten grad bryr seg om hvem som er statsoverhode:

Framande herrar var framande, anten dei førdes av ein Karl eller ein Sigismund. Men kvar skulle ein gjere av seg? Norge meinte dei var berre lapp og rein og fattigdom. I Russland var det berre barbarar. Glade og letta var dei da dei vart mottekne i Sverige og møtt med vennskap av alle. Dei kunne til og med få tilvist rydningsjord, om dei ville dra inn i øydemarka mot den norske grensa. [...] Deires land, det var finnskogane på baa sider av grensa (Holth 2002, 50).

Dette beskriver forholdet mellom skogfinner og nordmenn som et evig spent forhold, noe som Holth mener er nødvendig å vise fram gjennom litteraturen. Fortellerstilen til Holth bærer preg av en muntlig fortellerstil, med en allvitende forteller som bytter perspektiv og synsvinkel. Dette gjør at vi som lesere blir kjent med alle karakterene, og lærer deres gode og dårlige sider. Walter Benjamin skriver at romanen skiller seg fra fortellingen, fordi leseren av romanen er alene om historien. Dette er selvsagt også tilfelle med romanene til Holth, men hun bruker fortellergrep som gjør at vi hele tiden forflytter oss fra person til person, fra følelser til følelser. Benjamin skriver at «[m]untlig erfaring er den kilden alle fortellere har øst av. Og blant dem som har skrevet ned historier, er det de store fortellers nedtegnelser som skiller seg minst ut fra de mange navnløse fortellers tale» (Benjamin 1991, 180). Dette er en del av Holths politiske prosjekt. Hun krever å få fortelle om all uretten som skogfinnene har blitt utsatt for. Både Lukács og Benjamin har mange av de samme politiske ambisjonene som Holth, og da må man vise til hvordan kapitalisme ødelegger fellesskapene som oppstår hos minoritetsgrupper.

Rapporten til Sannhets- og forsoningskommisjonen legger vekt på at Norge alltid har vært et flerkulturelt samfunn, og at der samer har hatt lang, historisk tilstedeværelse i landet, har også både skogfinner og kvener hatt tilknytning til landet siden 1500- og 1600-tallet (Sannhets- og forsoningskommisjonen 2023, 15). Skogfinnene kom opprinnelig fra Savolax i Finland, men innvandret til Värmland og videre over grensa til Solør. Dette området er kjent som Finnskogen i dag. Skogfinnenes fremste kjennetegn var at de drev med svedjebbruk, noe som blir beskrevet i detalj i *Kornet og freden*. Svedjebbruk besto av å brenne ned skogen og så rug i asken. Dette gjorde at skogfinnene fikk noen store avlinger, men denne måten å drive

jordbruk på var lite arealeffektivt, så dette var upopulært blant nordmennene (Sannhets- og forsoningskommisjonen 2023, 16). Holth skriver om hvordan finnene kom i konflikt med resten av befolkningen på ulike måter gjennom romanene. I *Kornet og freden* er Pål i konflikt med kirken, men også med lensmannen under krigen. *Steinen blømer* viser til de dårlige kårene skogfinnene levde under da Anker eide skogen, og *Kapellet* viser til hvordan skogfinnene endelig fikk egen kirke og skole, men at dette også er hovedårsaken til at det skogfinske språket forsvant helt og var i sterk tilbakegang på siste del av 1800-tallet (Sannhets- og forsoningskommisjonen 2023, 23). Språktapet er en av årsakene til at skogfinner ikke har vært særlig kjent som en egen minoritetsbefolkning, men Holth er en av personene som sørger for nytt liv i bevegelsen for å anerkjenne skogfinnenes kultur som noe eget.

Republikken Finnskogen er en festival som finner sted en helg hver sommer. Svullrya på Grue Finnskog er sentrum for mange aktiviteter og ulike arrangementer. Ideen er at Republikken Finnskogen «frigjør» seg fra kongeriket Norge for en helg. Åsta Holth var med på å starte Republikken Finnskogen, og fungerte som president fra starten i 1970, til hun døde i 1999. Det er ingen etter henne «som er funnet verdig» til å overta presidentembetet («Fakta om Finnskogdagene» 2019). Dette sier svært mye om hvordan Holth på mange måter er grunnen til at skogfinnene har blitt kjent og anerkjent som minoritet av majoritetssamfunnet. Festivalen Republikken Finnskogen har også sitt eget flagg (se vedlegg 1), som har blitt brukt siden 1978. Skogfinske organisasjoner har lenge ønsket et flagg som kan representere alle skogfinner og skogfinske organisasjoner, og de ble enige om et felles flagg i desember 2022 (se vedlegg 2). Flagget er en viktig identitetsmarkør, som var pådriveren for Republikken Finnskogen til å ha sitt eget flagg, og også for skogfinnene som en helhetlig minoritet å få sitt eget flagg.

4.1 Nasjonsbygging uten nasjonalstat: Republikken Finnskogen

Nasjonalisme, slik Anderson definerer det, i seg selv er ingen ideologi slik vi klassifiserer kommunisme eller fascisme. Anderson argumenterer for at det er lettere å klassifisere nasjonalisme sammen med slektskap eller religion, fordi nasjonalisme er noe forestilt som oppstår i den kollektive bevisstheten vår (Anderson 2016, 6). Anderson legger også vekt på nasjonalisme og nasjonen som noe avgrenset, noe suverent og noe som inkluderer fellesskap. Uavhengig av udiskutable forskjeller mellom medlemmer av en nasjon, er selve ideen bak nasjonen avhengig av et kameratslig forhold mellom nasjonens medlemmer. Anderson legger stor vekt på hvordan skriftspråk sammen med religion, særlig reformasjonen, og kapitalisme har vært store pådrivere for hvordan nasjonalisme som idé har utviklet seg, og at dette også legger grunnlaget for 1800-tallets nasjonalstater (Anderson 2016, 39). Han beskriver

«koalisjonen» mellom protestantisme og «print-capitalism» som lukrativ fordi både fordi lese- og skriveferdigheter spredte seg i tandem med at det ble skapt et marked for skriftlig korrespondanse og litteratur. Anderson fortsetter med å definere språkernes funksjon i nasjonsbygging som tredelt. Kommunikasjonen på «nasjonalspråk», språk som en del av vår eldgamle historie og konstruksjonen av språk som makt, er definitivt markante deler av ethvert nasjonalistisk prosjekt (Anderson 2016, 44–45). I norsk sammenheng kan vi se på konstruksjonen av både bokmål og nynorsk, altså hvordan bokmål ble et selvstendig skriftspråk som bygger på dansk, mens nynorsk ble konstruert fra flere dialekter. I Holths romaner er det dansk-norske og senere norske språkets hegemoni definitivt en stor del av fellesskapsfølelse. Men hun viser også hvordan skogfinnene forblir annerledes til og med etter at de har mistet sitt eget språk.

Anderson trekker linjer mellom det finske språkets renessanse og nye ideer om det finske på begynnelsen av 1800-tallet, en bevegelse Carl Axel Gottlund er en del av, og Ivar Aasens språkprosjekt i Norge (Anderson 2016, 74–75). Samtidig er det interessant at det er i løpet av 1800-tallet skogfinnene for alvor mister det finske språket. Derfor er det en tydelig motsetning mellom hva nasjonalisme og nasjon betyr, og hvem det angår. Man ser forskjellene mellom «offisiell nasjonalisme» og i hvilken grad det er rom for minoriteter, i hvordan tilgangen på skogfinsk som kirke- og skolespråk ikke var til stede. Anderson trekker også fram hvordan det ikke var noen skotsk nasjonalistisk bevegelse på siste halvdel av 1800-tallet, og trekker fram hvordan det engelske språket dominerte skriftkulturen og blant skotske politikere, skribenter og den skotske overklassen for øvrig (Anderson 2016, 89). I motsetning til skottene var aldri skogfinnene en særlig stor gruppe, og i tillegg ble de degradert til husmenn gjennom 1700-tallet, før staten tok over eierskap av skogene på 1800-tallet. Mangelen på skogfinsk påvirkning av makt og skriftlig produksjon, gir særlig mening når vi ser det i lys av Holths litterære produksjons enorme påvirkning på den skogfinske nasjonsfølelsen og etableringen av Republikken Finnskogen i 1970, og skogfinnenes status som nasjonal minoritet i 1999. Dette sier mye om hvordan fravær av både språk, men også sosial mobilitet forhindrer et pluralistisk samfunn, særlig slik Holth beskriver skogfinnene.

4.2 Heimstaddiktning, settlerlitteratur og minoritetslitteratur?

Heimstaddiktning er et begrep som i første omgang beskriver mye av litteraturen som ble skrevet på landsmål på slutten av 1800-tallet. Denne litteraturen handlet mye om å beskrive rural identitet og bygdesamfunn (Stegane 1987, 25–26). Heimstaddiktningen på slutten av 1800-tallet utvidet den geografiske og sosialøkonomiske horisonten for norsk litteratur. Holths

forfatterskap kan sees på som en utvidelse av dette, samtidig som Lindbach også definerer Holths *Finnskog-trilogi* som settlerlitteratur:

I motsetning til settlerlitteraturen generelt er det i finnskoglitteraturen kvinnene som er de modigste – ikke mennene [...] I Holths romaner er hovedpersonens kone Kerttu den som er arbeidsom, tapper og besluttsom. Hennes ektemann Pål, som egentlig er enn lat mann, lover mye: Han lover blant annet å bygge en stor gård for Kerttu. Det er først og sist Kerttu som får Pål til å gjøre det nødvendigste for familien (Lindbach 2001, 109–10).

Her er Lindbach også inne på et viktig trekk i Holths forfatterskap, nemlig hvordan kvinnene blir beskrevet. Dette er noe som utvilsomt er et poeng for Holth, samtidig som det muligens også er en anakronistisk framstilling av faktiske forhold mellom kvinner og menn. Likevel vil jeg argumentere for at begge begrepene er meningsfulle for å beskrive Holths romaner, selv om merkelappen settlerlitteratur ikke er helt treffende. Selv om finnene kom i konflikt med nordmennene, og trekk fra settlerlitteratur som trekker inn motsetninger mellom de som undertrykker og de undertrykkede, slo ikke finnene seg ned i allerede befolket området. Det var ingen som bodde inne i Finnskogen. Litteratur om skogfinner før Holth var i stor grad ikke skrevet av skogfinner, og derfor fikk litteraturen et mytisk preg. Madelen Marie Brovold skriver at:

[g]jennom å formidle problematiske sider ved fortidige teksters og forfatteres omtale av minoriserte grupper kan litteraturhistorien bidra til innsikt i kulturelle uttrykk for holdninger i ulike historiske kontekster og i hvordan forholdet mellom majoritet og minoritet har utviklet seg over tid (Brovold 2022, 201).

Holths *Finnskog-trilogi* er i utgangspunktet ikke en kommentar til andre tekster, men hun bruker henvisninger til hvordan navnet på innsjøen Skasen kommer fra norrøn mytologi. Hun starter også romanen med å nevne flere ulike ting leseren kan forbinde med 1600-tallet og skogfinnene:

Skade ville vekk frå mannen, vekk frå havet. Kva var det vel for liv langs strendene der det lukta av saltsjø og fisk? Ho visste det som var betre. Fjellet med kaklande ryper, skogen med den breribringa tiuren som var slikt eit herleg mål for pila. Bakkar ein kunne suse ned på ski, små skogsjøar der elgen drakk (Holth 2002, 133).

Dette er ikke nødvendigvis en kommentar til tidligere litteratur, men det er likevel et interessant grep Holth velger for å interessere leseren. Hun spiller både på mytologiske figurer, men også på skogens overlegenhet i forhold til andre omgivelser. Brovold nevner også hvor viktig det er for mangfoldet at grupper som på ulike måter skiller seg fra majoritetsbefolkningen blir

representert i litteraturen i ulike sammenhenger, enten det være seg i den tradisjonelle kanon, i skolen, i media, eller andre steder. Derfor skiller litteraturen til Holth seg fra litteratur som kun setter søkelys på å framstille selve skogfinnene som mytologiske figurer. Holth velger heller å gi disse trekkene til skogfinnenes *omgivelser*. Tonje Vold kommenterer også hvordan Andersons teori om nasjonale fellesskapsfølelser sammenfaller med marxistisk litteraturteori:

Innenfor litteraturfagene er nok Andersons idé om litteraturhistorien og romanens betydning for utviklingen av nasjonale fellesskapsfølelser sterkt medvirkende til hans særegne posisjon som nasjonsteoretiker. Anderson presenterer nemlig den teknologiske utviklingen og boktrykkerkapitalismen fra slutten av 1400-tallet som de historisk viktigste premissene for at et slikt fellesskap kunne oppstå (Vold 2019, 285).

Anderson argumenterer for at kapitalisme og pietisme på hver sin måte har bidratt til hvordan nasjonale fellesskap har utviklet seg. For minoriteter som skogfinnene er dette utvilsomt et tveegget sverd. Skogfinnene er en minoritet som har blitt utsatt for fornorskning i den grad at det finske språket er tapt som konsekvens. Edward Said skriver om kolonialisme og «othering» at «[...] hvordan virket og virker orientalismen? Hvordan kan man beskrive den utelukkende som et historisk fenomen, en måte å tenke på, et moderne problem, en håndgripelig virkelighet?» (Said 2018, 56). Dette er interessante problemstillinger innenfor postkolonialistisk teori generelt, men også når det gjelder skogfinnene og Holths romaner:

Kan man dele den menneskelige virkelighet, slik menneskelig virkelighet faktisk synes å være åpenbart forskjellig, inn i tydelig ulike kulturer, historier, tradisjoner, samfunn, endog raser, og overleve konsekvensene som mennesker? [...] Fordi slike inndelinger er generaliseringer, hvis bruk historisk og i vår tid har vært å tvinge viktigheten av skillet mellom noen mennesker og enkelte andre mennesker, mot vanligvis ikke spesielt beundringsverdige mål (Said 2018, 58).

At språket er tapt, gjør at den skogfinske identiteten ikke er lett å få tak på som utenforstående fra den norske majoritetsbefolkningen. Derfor er Holths valg av nynorsk som skriftspråk verdt å drøfte, siden dette gir innsikt i hvordan hun ønsket å videreformidle skogfinnenes historie og helt spesielle nasjonalfølelse.

Holth skriver om hvordan både prestene og bygdefolket diskriminerer og mistenker finnene. Klokkeren Søren ser på Pål som et «ikkje heilt ufarleg dyr», mens kapellan Anders ikke kan tro han er finne, så godt han kan Bibelen (Holth 2002, 42–44). Rapporten til Sannhets- og forsoningskommisjonen bekrefter også dette, da «fremmede» grupper i stor grad ble kontrastert mot det «norske», særlig utover 1800-tallet (Sannhets- og forsoningskommisjonen 2023, 191). Dette bekrefter de samme ideene og tankene som Said beskriver, at orientaleren har

blitt til i et vestlig bilde, heller enn å eksistere selvstendig (Said 2018, 52–53). Det samme ser vi i skogfinnens historie, som er grunnen til at dette er aktuelt å undersøke i Holths romaner og forfatterskap generelt. Det blir fortalt to historier i romanene som uttrykker maktforholdet mellom nordmennene og finnene, slik Brenden også beskriver i sin analyse av *Gullsmeden*. Likevel er det viktig å påpeke at det ikke er nøyaktig de samme strukturene som Said beskriver, da forholdene er annerledes enn de er for kolonimakten og de koloniserte.

4.3 *A Mercy* (2008): forestilte fortidige fellesskap

Hvordan «the imagination», eller forestillinger, blir definert og forstått, er nødvendig for å etablere delt virkelighetsforståelse. I sitt foredrag om en radikal forståelse av det imaginære, skriver Aris Komprozos-Athanasiou og Chiara Bottici at “[...] the radical imaginary has two dimensions: the social-historical and the radical imagination.” Altså, i bindeleddet mellom disse dimensjonene er formodningen om at “the imagination” ikke nødvendigvis utelukkende må bestå av bilder som ikke finnes i den faktiske virkeligheten: “Images are our way of being in the world, so that one could even say that no world is given for us that is not imagined” (Komprozos-Athanasiou og Bottici 2017). Dette er et viktig poeng som understreker hvordan radikale forestillinger også har en skapende funksjon som igjen implisitt inneholder både produktivitet og kreativitet. Komprozos-Athanasiou og Bottici har mange argumenter for den radikale forestillingens dynamiske egenskaper. Radikale forestillinger relaterer til litteratur for alle disse egenskapene. Selv om fiksjon er demonstrativt annerledes enn historieskriving, følger begge narrativer som undersøker fortid, nåtid og framtid. Dette er blant annet tydelig i Morrisons forfatterskap generelt, men i *A Mercy* spesielt.

A Mercy er en historisk roman om en gruppe mennesker, hvorav de fleste har blitt brakt over fra Europa og Afrika til Nord-Amerika. Det er store forskjeller på karakterenes bakgrunn, men det gruppen har til felles, er at de forsøker å etablere et fellesskap i Maryland. Historien blir fortalt på den måten at kapitlene veksler mellom karakterenes synspunkt, men hovedpersonen vi følger er Florens. Florens’ kapitler er, i motsetning til de andre kapitlene, ikke en del av den kronologiske fortellingen, og historien hennes strekker seg over et mye lengre tidsrom. En naturlig konsekvens av dette er at leseren får mer innsikt og forståelse for Florens’ tanker og følelser enn resten for karakterene leseren blir introdusert for. Romanen utspiller seg på slutten av 1600-tallet, omtrent i perioden rasebegrepet ble konstruert for å undertrykke og forhindre at svarte blant annet kunne kjøpe seg ut av slaveri eller eie eiendom (López 1994, 27–28). I denne perioden kom også hvite europeere til Nord-Amerika som kontraktstjenere. Det vil si at de hadde kontrakt til å arbeide et visst antall år i bytte mot kost og losji, og etterpå ble de

ansett som frie. Endringer i lovene og introduksjonen av rase som noe som kan måles, førte til at fellesskapene som eksisterte i koloniene i Virginia og Maryland, og som Morrison konstruerer i romanen, ble oppløst.

Anderson skriver om nasjonalisme og fellesskap: “Finally, [the nation] is imagined as a community, because, regardless of the actual inequality and exploitation that may prevail in each, the nation is always conceived as a deep, horizontal comradeship” (Anderson 2016, 7). Dette er noe som oppleves som sant for karakterene i begynnelsen av *A Mercy*, fordi Maryland både er europeisk, engelsk og samtidig noe helt nytt. Det lille fellesskapet på Vaark-eiendommen rakner etter hvert som tiden går, og det er tydelig at fellesskapsfølelsen på en eller annen måte har forandret seg. Scully, en av kontraktstjenerne, er i sitt kapittel “[...] still rankled by the status a free African versus himself, [...]” (Morrison 2008, 151). Vi får ikke vite noe om Scullys tanker om frie, svarte menn har utviklet seg i løpet av tiden som har gått, siden hans kapittel kommer sent i romanen. Morrison ønsker åpenbart å gi et innblikk i hvordan ideer eller tanker om rase hadde manifestert seg i Maryland i 1690-årene. Komprozos-Athanasίου og Bottici skriver at: “[r]adical imagination moreover points to the question of power as fundamental in the constitution of autonomous society. In addition to the *ex nihilo* creative capacity of imagination, its radicality lies in the recognition of indeterminacy.” Dette passer godt med hvordan fortellingen utvikler seg i *A Mercy*, nemlig at makt eller maktesløshet er noe fundamentalt for dette samfunnet. Historien om koloniseringen av Amerika på 1600-tallet er også historien om hvordan kapitalismen blir global og fanger store deler av verdenspopulasjonen enten som kontraktstjenere eller som slaver. Som Komprozos-Athanasίου og Bottici forklarer, blomstrer det kapitalistiske samfunnet ved å undertrykke mennesker og med dem, deres fantasiliv. Selv om Jacob Vaark ikke er en fullstendig usympatisk karakter, rettferdiggjør han handlingene sine fordi «there was a profound difference between the intimacy of the slave bodies at Jublio and a remote labor force in Barbados» (Morrison 2008, 35). Det store byråkratiet rundt slavehandelen og slavearbeidet gjorde at det var langt nok unna til å se bort ifra sin egen rolle i det, for Jacob. De finansielle fordelene var også så store at de veide tyngre enn å kjenne på skyld.

Florens’ mor påvirker følelsene og handlingene hennes på en svært selvdestruktiv måte. Vendepunktet i historien under ett, og også Florens’ personlige historie, er hvordan Florens’ sjalusi ødelegger forholdet til smeden. Dette gjør også at Florens’ perspektiv på verden endrer seg. Når moren i det siste kapittelet forteller hvorfor hun sendte Florens med Jacob Vaark, blir det åpenbart at hun mente det var det beste for Florens, og at hun kun gjorde det for å beskytte henne. Siden Florens aldri kjente til morens motivasjon for at hun ble sendt vekk, er hun hele

livet på jakt etter morskjærligheten. Dette fordi det er åpenbart at Florens fikk lite oppmerksomhet av moren også før hun ble sendt bort. Selv om hensiktene til moren gjør det forståelig for leseren, er det samtidig fullt forståelig at intensjonen ikke var noe et barn kunne fatte. Det siste kapittelet tar for seg en forestilt framtid for Florens, siden det var umulig for moren å vite hva som faktisk skjedde med Florens etter de ble skilt fra hverandre. Moren forestiller seg Florens' historie etter at Florens' historie allerede er fortalt.

A Mercy konfronterer hvordan vi forestiller oss fellesskap fra fortiden, men også i samtiden. Når Anderson forklarer framveksten av nasjonalisme, legger han vekt på betydningen av felles språk i tillegg til konstruksjonen av rase. Fellesskapet vi møter i romanen er ikke et fellesskap gjennom språk eller rase, og bare delvis gjennom religion. Det er et multikulturelt fellesskap som fungerer bra fram til ytre omstendigheter ødelegger det. I romanen *Beloved* tar Morrison for seg forholdet mellom mor og døtre. Her beskriver hun hvordan moren dreper datteren for å forhindre at datteren skal bli tatt som slave, og blir hjemsøkt av henne, mens forholdet i *A Mercy* beskrevet som både mer realistisk, men også livsforløpet som mer tilfeldig.

Morrison bruker et helt annet utgangspunkt enn Holth, selv om det er en roman som utspiller seg på omtrent samme tid. Det er likevel flere likheter mellom de to romanene. Fellesskapet Morrison beskriver har et annet utgangspunkt og et annet formål enn hos Holth, og utfallet av romanen er også på mange måter langt mer tragisk. Hos Morrison følger vi mennesker som er ulike på mange måter og som deretter finner fellesskap hos hverandre. Til tross for at de har vidt forskjellige bakgrunn, har de havnet på Vaark-gården på ulikt vis. De kommer fra mange forskjellige steder, har ulik hudfarge, snakker ulike språk og tror til dels på forskjellige guder. Hos Holth ser vi heller hvordan én gruppe oppretter og opprettholder et fellesskap på fremmed land og i land der gruppen blir fremmedgjort og diskriminert som gruppe. Likevel ser vi at et mål hos begge forfatterne er å forestille seg fortiden full av muligheter for utsatte grupper, slik at forestillingene om samhold og fellesskap kan oppstå i samtiden og framtiden.

4.5 *Markens grøde* (1917): romantisering over realisme

Som Svensen diskuterer, er det mange kontraster mellom *Markens grøde* og Holths Finnskog-romaner. Selv om hun beskriver at karakterene i begge verkene som helstøpte og heroiske, gjør ikke Hamsun et forsøk på å skrive om en virkelighet som faktisk har eksistert. *Markens grøde* er en sammenfatning av skapelsesmyte og robinsonade, samtidig som Isak på mange måter er en erobrer eller en som koloniserer (Svensen 1999, 248–49). Da Isak og Ingers datter blir født med hareskår, er det sammen Os-Anders som får skylda av Inger, til tross for at det er hun som

dreper sin egen datter. Likevel ser vi her paralleller mellom romanene i hvordan minoriteter blir beskyldt for både individuelle og kollektive kriser. Selv om Isak får store utfordringer med sitt utbyggerprosjekt, blir ikke dette beskrevet slik som Holth beskriver utfordringene i *Kornet og freden*. Der blir hungersnød og tvangsflytting beskrevet som absolutte kriser, og vi får inntrykk av hvor mye det koster for karakterene. Hos Hamsun er ikke naturen i seg selv det som skaper kriser, men heller det moderne samfunnet og menneskets forfenglighet.

Gjennom Svensens diskusjon av *Markens grøde* fra et økokritisk perspektiv, der mennesket er i sentrum og Hamsuns antropomorferer naturen, blir også naturen noe mennesket på mange måter ikke er en naturlig del av. Romantiseringen over naturen som noe som Isak har hevd på, og som noe han bruker som en del av egen selvrealisering, er en annen måte å skrive om naturen og nybyggerens forhold til naturen på enn hvordan Holth beskriver finnene i sine romaner. Dette gjør også at det er vanskelig å lese *Markens grøde* som historisk roman på samme måten, fordi Isaks tanker og følelser hele tiden er fokus for fremdriften. Beatrice M. G. Reid argumenterer for hvordan framstillingen av Isaks eierskap av naturen og landskapet gjør at samene blir framstilt som «småkryp», og hvordan de i det hele tatt er uønsket i nærheten av Sellanraa (Reid 2020, 231). Selv om settler-mentalitet og dehumanisering av minoriteter er direkte konsekvenser av nasjonalistisk ideologi, blir nettopp romantiseringen og den forestilte historien det som gjør at romanen ikke på samme måte kan klassifiseres som historisk roman. Hamsun trekker ikke fram faktiske historiske hendelser eller personer på samme måte som Holth, og det manglende historiske narrative gjør heller ikke at det fungerer som historisk roman ut ifra Lukács' definisjon av begrepet. Svensen påpeker også at Hamsun komprimerer menneskets eroblingsprosess over naturen som noe som skjer i løpet av ett, her Isaks, livsløp (Svensen 1999, 248). Holth på sin side, følger slekta gjennom konkrete livshendelser og både gjennom familiære relasjoner og konflikter, men også gjennom konflikten med samfunnet for øvrig. Hun viser hvordan dette endrer seg fra Pål og Kerttu i siste halvdel av 1600-tallet og hvordan fellesskapsfølelsen og den forestilte, skogfinske nasjonen led under, men også ble til, gjennom historiske begivenheter.

5 Konklusjon

Åsta Holth har gjennom sitt politiske arbeid og sine historiske romaner om Finnskogen gitt skogfinnene gjenfødt fellesskap og identitet. Hennes arbeid med å sentrere den skogfinske identiteten knyttet til skogen, til språket, til klasse og til kjønn, samt opplevelsen av økonomisk og språklig diskriminering, har gitt skogfinnene et grunnlag for å finne stolthet i identiteten som skogfinner. Dette har også gitt en større forståelse av skogfinnene som en egen gruppe, ikke

som innvandrere som har blitt totalt assimilert inn i majoritetsbefolkningen. Beskrivelsen av skogfinnene i romanene som en gruppe, som ikke kun er forskjellig fra nordmenn eller svensker i Värmland og Solør-distriktene, men som også har en distinkt kultur med seg fra Savolax, har gjort at kunnskap om skogfinnene har spredt seg. Gjennom å kombinere historiske hendelser, ekte personer og tidvis mytologisk tilnærming, har Holth skapt en verden av uperfekte mennesker som sliter og sliter, og som begynner på nytt gang på gang. Både klasse og kjønn har stor plass i Holths diktning, og det gir mening når vi ser på hennes personlige, politiske overbevisninger. Det er til dels anakronistiske trekk ved romanene, fordi det er vanskelig å si hvor formulerte ideer om kjønn og kjønnskamp var på 1600-tallet, og hvordan ekteskapelig samliv ble preget av dette. Når det gjelder klasse og klassekamp er det sannsynligvis mer i tråd med faktiske hendelser, som kampen mot skogseierne og hvordan skogfinnene ble degradert til husmenn og levde i stor nød gjennom 1700-tallet. Kombinasjonen av klassekamp og finsk nasjonalfølelse blir godt dokumentert gjennom Carl Axel Gottlunds reiser på Finnskogen, ikke minst av Gottlund selv. Holth bruker Gottlunds dagbøker for å skrive ut egen familiehistorie, men også historien om skogfinnene som et distinkt folk som på tross av språktapet aldri kan bli helt det samme som nordmennene. Gottlund gjorde et ekstremt viktig arbeid ved å skrive ned de finske navnene til menneskene han besøkte, noe som har gjort det mulig for skogfinner i dag å spore slekta si tilbake flere hundre år.

Når den historiske romanen av Lukács blir definert som en moderne sjanger, mener han at med romanene skal ha bestemte egenskaper, og egenskapene til historiske romaner på 1800-tallet og første del av 1900-tallet hadde spesifikke nasjonsbyggende og politiske funksjoner for de nye nasjonalstatene. Men dette stemmer også for skogfinnene, selv om de geografiske forholdene er annerledes når landet eies av noen andre. Anakronismene som viser seg i kjønnsrollemønstrene, hvordan Klemmet håndterer krigstraumene sine, og hvordan Gottlund blir framstilt som en frelserfigur uten å nyansere menneskeligheten hans ytterligere, har en viktig funksjon for å vekke nasjonale fellesskapsfølelser. Samtidig er dette nødvendig, slik også både Lukács og Rønning hevder, for å aktualisere historiefortelling i dette formatet. Holth, som alle forfattere, trengte å relatere til leserne sine, og det er også derfor de anakronistiske trekkene fungerer godt i historiske romaner generelt. Andersons arbeid med nasjonalisme og nasjonsbygging viser også innflytelsen religion og kapitalisme hadde på språk, noe som har hatt en påvirkning på minoritetsgrupper som skogfinnene. Språktapet er et kollektivt traume for skogfinnene som romanene jobber seg gjennom. Holth har gjennom disse historiske romanene skapt et forestilt fellesskap og senere et faktisk fellesskap for skogfinner i Norge.

Det er umulig å presisere hvor viktig Holth var som pådriver for statusen skogfinnene

til slutt fikk som nasjonal minoritet på slutten av forrige århundre. Etterkrigstiden var preget av etableringen av velferdsstaten og med den videreføringen av et homogent samfunn som i stor grad fortsatte å diskriminere minoriteter gjennom ulike politiske prosjekter. For minoriteter som norsk romer og tater/romanifolk førte videre fornorskningsspolitikk til sterilisering og tvangsbosetting. Det er det ikke til å komme unna at en sterk personlighet som virkelig hadde et eget politisk prosjekt på vegne av skogfinnene, var en av de største årsakene til etableringen av skogfinsk identitet i det tjuende århundret. Det er også nevneverdig at Holth både var president for Republikken Finnskogen fra etableringen i 1970 til sin død i 1999, og at ingen har blitt funnet verdig til å overta «embetet» etter henne. Holths klasseforståelse og formidling av utenforskap for en språklig assimilert minoritet er grunnen til at hun har autoritet for å fortelle skogfinnenes historie. Gjennom å velge den historiske romanen som redskap, åpnet Holth opp skogfinnenes fortid både for sin egen samtid og framtiden.

6 Litteratur

- Anderson, Benedict. 2016. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.
- Benjamin, Walter. 1991. *Kunstverket i reproduksjonsalderen, Essays om kultur, litteratur og politikk*. Oversatt av Torodd Karlsten. 2. utgave. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Brenden, Randi. 1998. «Sterke kvinner og svake menn? Åsta Holths novelle 'Tomasdagen' i gynokritisk perspektiv». I *Norsk Litterær Årbok 1998*, redigert av Hans H. Skei og Einar Vannebo, 165–73. Oslo: Det Norske Samlaget.
- . 2003. «Kvifor les vi Åsta Holths tekstar i dag?» I *Norsk litterær årbok 2003*, redigert av Eirik Vassenden og Jørgen Magnus Sejersted, 157–65. Oslo: Samlaget.
- . 2009. «Etnisitet og elsk. Ei nylesing av Åsta Holths novelle 'Tomasdagen' (1941) i lys av postkolonialismen.» I *Norsk Litterær Årbok 2009*, redigert av Jørgen Magnus Sejersted og Eirik Vassenden, 181–205. Oslo: Det Norske Samlaget.
- . 2011. «Kjærleiksevne og livskraft hos Karen Jocheimsdotter. Ei lesing av Åsta Holths roman Gullsmeden i lyst av postkolonialisme og fransk feminisme.» I *Norsk Litterær Årbok 2011*, redigert av Heming Gujord og Per Arne Michelsen, 247–69. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Brovold, Madelen Marie. 2022. «Jødiske motiver i fortidens og fremtidens litteraturhistorie». I *Litteraturhistoriske muligheter: I forskning og undervisning*, redigert av Mads B. Claudi og Audhild Norendal, 191–204. Oslo: Universitetsforlaget.
- Eid, Jarle, og Pål H. Herlofsen. 2004. «Posttraumatisk stressforstyrrelse i DSM- og ICD-systemene: Implikasjone for forskning og behandling». *Tidsskrift for Norsk Psykologforening* 41 (8): 620–27. <https://psykologtidsskriftet.no/fagartikkel/2004/08/posttraumatisk-stressforstyrrelse-i-dsm-og-icd-systemene>.
- «Fakta om Finnskogdagene». 2019. Finnskogdagene. 2019. <https://finnskogdagene.no/fakta/>.
- Forsberg, Anna Ø., Niclas Persson Tenhuinen, og Carl Axel Gottlund. 2021. «Inledning». I *Dagbok öfver mina vandringar på Wermlands och Solørs Finnskogar, 1821. 200-års jubileumsutgåva*, 10–19. Gävle: Veidarvon.

- Frow, John. 2015. *Genre*. 2. utgave. London og New York: Routledge.
- Gottlund, Carl Axel. 2021. *Dagbok öfver mina vandringar på Wermlands och Solørs Finnskogar, 1821. 200-års jubileumsutgåva*. Gävle: Veidarvon.
- Grønset, Dagfinn. 1974. *Finnskog og trollskap. Nitahå-Jussi*. Oslo: H. Aschehoug & Co.
- Gvåle, Gudrun Hovde. 1974. «Historie og fiksjon i Åsta Holths Finnskog-romanar». I *Norsk Litterær Årbok 1974*, redigert av Leif Mæhle, 121–37. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Gaasland, Rolf. 1999. *Fortellerens hemmeligheter. Innføring i litterær analyse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hamnett, Brian. 2011. *The Historical Novel in Nineteenth-Century Europe: Representations of Reality in History and Fiction*. Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199695041.003.0007>.
- Hjeltnes, Guri. 2020. «Krigsseilerne etter krigen». *Norges historie*.no. 21. oktober 2020.
<https://www.norgeshistorie.no/andre-verdenskrig/1764-krigsseilerne-etter-krigen.html>.
- Holth, Åsta. 1979. *Piga*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- . 2002. *Finnskog-trilogien*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Hutcheon, Linda. 2003. *A Poetics of Postmodernism*. New York and London: Routledge.
<https://www.perlego.com/book/1613309/a-poetics-of-postmodernism-history-theory-fiction-pdf>.
- Kommunal- og distriktsdepartementet. 2020. «Rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter». <https://regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/nasjonale-minoriteter/midtspalte/europaradets-rammekonvensjon/id2362518>.
- Komporozos-Athanasidou, Aris, og Chiara Bottici. 2017. «The Radical Imagination. Imagining the future in financial capitalism». *Public Seminar*, 2. juni 2017.
- Korbøl, Aud. 2002. «Etterord». I *Finnskog-trilogien*, av Åsta Holth, 756–68. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Lindbach, Kaisa Maliniemi. 2001. «Kvenlitteratur i nord. Med spesielt blikk på Idar

Kristiansens romaner». Dr.art., Universitetet i Tromsø.

López, Ian F. Haney. 1994. «The Social Construction of Race: Some Observations on Illusion, Fabrication, and Choice». *Harvard Civil Rights-Civil Liberties Law Review* 29 (1): 1–62. <https://heinonline-org.ezproxy.uio.no/HOL/P?h=hein.journals/hcrcl29&i=11>.

Lukács, Georg. 1962. *The Historical Novel*. Oversatt av Hannah Mitchell og Stanley Mitchell. London: Merlin Press.

———. 1975. «Balzac og den franske realisme. Forord». I *Realisme. Essays om litteratur og diktere, utvalgt og innledet av Helge Rønning*, oversatt av Nils Johan Ringdal og Truls Wyller, 185–98. Oslo.

Mardal, Magnus A. 2022. «Klubbekrigen». I *Store Norske Leksikon*. <https://snl.no/klubbekrigen>.

Morrison, Toni. 2008. *A Mercy*. New York, London og Toronto: Alfred A. Knopf.

Niemi, Einar. 2011. «FOREST FINNS IN SWEDEN AND NORWAY SINCE THE LATE 16TH CENTURY». I *The Encyclopedia of European Migration and Minorities: From the Seventeenth Century to the Present*, redigert av Jochen Oltmer, Klaus J. Bade, Leo Lucassen, og Pieter C. Emmer, 391–93. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511781841.022>.

Niemi, Einar, Jan Eivind Myhre, og Knut Kjelstadli. 2003. *I nasjonalstatens tid 1814-1940*. Norsk innvandringshistorie 2. Oslo: Pax forlag.

Norsk Skogfinsk Museum. 2022. «Det skogfinske flagget er valgt!» Norsk Skogfinsk Museum. 2022. <https://skogfinskmuseum.no/aktuelt-og-nyheter/2022/12/det-skogfinske-flagget-er-valgt>.

Opsahl, Eirik, og Sølvi Sogner. 2003. *I kongenes tid 900-1814*. Norsk innvandringshistorie 1. Oslo: Pax forlag.

Reid, Beatrice M. G. 2020. «Ødemarken - Det herreløse land». *Nordlit*, 2020. <https://doi.org/10.7557/13.5639>.

Ringgaard, Dan. 2010. «Sted, landskap, rum». *Slagmark - Tidsskrift for idéhistorie* 57: 67–80.

Ringvej, Mona. 2020. *Landet mot nord. 1000 år. 22 personer. Én historie*. Oslo: Spartacus Forlag.

Rønning, Anne Birgitte. 1996. *Historiens diskurser: Historiske romaner mellom fiksjon og historieskriving*. Oslo: Universitetsforlaget.

Said, Edward W. 2018. *Orientalismen. Vestlige oppfatninger av Orienten*. Oversatt av Anne Aabakken. Oslo: Cappelen Damm.

Sannhets- og forsoningskommisjonen. 2023. «Sannhet og forsoning – grunnlag for et oppgjør med fornorskingspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner». Dokument 19 (2022-2023). Oslo: Stortinget. <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/sannhets--og-forsoningskommisjonen/rapport-til-stortinget-fra-sannhets--og-forsoningskommisjonen.pdf>.

Schaeffer, Jean-Marie. 2009. «Fra tekst til genre». I *Genre*, redigert av Jørgen Dines Johansen og Marie Lund Klujeff, oversatt av Rolf Reitan, 113–44. Århus: Aarhus Universitetsforlag.

Sommer, Doris. 1990. «Irresistible romance: the foundational fictions of Latin America». I *Nation and Narration*, redigert av Homi K. Bhabha, 71–98. New York og London: Routledge.

Stegane, Idar. 1980. «Nynorsk kvinnelitteratur». I *Kvinner i nynorsk prosa*, redigert av Inger Liise Breivik, Kari Bråtveit, Anne-Marie Midtbø, Aslaug Nyrnes, Idar Stegane, og Helga Thorsen, 9–24. Oslo: Det Norske Samlaget.

<https://www.nb.no/items/240b4838ae394e8d2341cd438d94db87?page=9>.

———. 1987. *Det nynorske skriftlivet: nynorsk heimstaddikting og den litterære institusjon*. Oslo: Det Norske Samlaget.

<https://www.nb.no/items/2868be6bd49517de246ef3df928f737e?page=0&searchText=%22Det%20nynorske%20skriftlivet:%20nynorsk%20heimstaddikting%20og%20den%20litter%C3%A6re%20institusjon%22>.

Svensen, Åsfrid. 1999. «Tre fortellinger om erobring av naturen. Knut Hamsuns Markens grøde, Åsta Holths Kornet og freden og Fridtjof Nansens På ski over grønland». I *Naturhistorier. Naturoppfatning, menneskesyn og poetikk i skandinavisk litteratur*, redigert av Ivar Lærkesen, Harald Bache-Wiig, og Andreas Lombnæs, 243–65. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Vestheim, Geir. 1974. «Målføre og forfatterskap hos fire diktarar frå Hedmark». I *Austlandsmål: språkarv og språkbruk på indre Austlandet*, redigert av Ola Skogstad, 160–90. Oslo: Det Norske Samlaget.

<https://www.nb.no/items/064e610592ddbe163ad2f655202ae2b6?page=160>.

Vold, Tonje. 2019. *Å lese verden. Fra imperieblikk og postkolonialisme til verdenslitteratur og økokritikk*. Oslo: Universitetsforlaget.

Østberg, Kristian. 1978. *Finnskogene i Norge*. Grue: Elverum Trykk AS.

<https://www.nb.no/items/a5903d2a870e57016fb9808c45ee3f84?page=0&searchText=%09oai%22oai:nb.bibsys.no:998020431864702202%22>.

7 Vedlegg

7.1 Vedlegg 1

Flagget for Republikken Finnskogen:

(«Fakta om Finnskogdagene» 2019)

7.2 Vedlegg 2

Det skogfinske flagget:

(Norsk Skogfinsk Museum 2022)